

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HUDEBNÍ VÝCHOVY A KULTURY

PĚVECKÉ ČINNOSTI A PRÁCE UČITELE MŠ S NÁCVIKEM

NOVÉ PÍSNĚ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Eva kuželková

Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Ing. Veronika Růžičková, Ph.D. et Ph.D.

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. dubna 2024

.....
vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji své vedoucí práce Mgr. et Mgr. Ing. Veronice Růžičkové, Ph.D. et Ph.D. za odborné vedení, ochotu, cenné rady a její čas, který mi věnovala při tvorbě této bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat učitelům mateřských škol, kteří se podíleli na realizaci praktické části a velké poděkování patří i mé rodině a přátelům, kteří mě při psaní této práce podporovali.

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD	4
1 ANATOMICKÉ A FYZIOLOGICKÉ PŘEDPOKLADY HLASOVÉHO PROJEVU	5
1.1 DECHOVÉ ÚSTROJÍ.....	5
1.2 FONAČNÍ ÚSTROJÍ	7
1.3 ARTIKULAČNÍ ÚSTROJÍ.....	9
1.4 REZONANČNÍ ÚSTROJÍ.....	9
2 DĚTSKÝ HLAS.....	11
2.1 VLASTNOSTI HLASU	12
2.1.1 Barva.....	12
2.1.2 Síla	12
2.1.3 Kvalita a pružnost	12
2.1.4 Rozsah.....	13
2.2 HLASOVÁ HYGIENA.....	13
2.2.1 Šetrné zacházení s hlasovým orgánem.....	14
2.2.2 Vhodné prostředí.....	14
2.2.3 Životospráva	14
2.2.4 Hlasový trénink	15
3 SLOŽKY OVLIVŇUJÍCÍ PĚVECKÝ PROJEV	16
3.1 PĚVECKÉ ČINNOSTI JAKO ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD HLASOVÉHO PROJEVU	17
3.1.1 Správné držení těla při zpěvu	18
3.1.2 Správné tvoření zpěvního hlasu	19
3.1.3 Pěvecké aktivity	21
4 PRÁCE UČITELE MŠ PŘI NÁCVIKU PÍSNĚ.....	23
4.1 ZÁSADY PRO NÁCVIK PÍSNĚ	23
4.2 PŘÍPRAVA NA NÁCVIK PÍSNĚ.....	24
4.3 METODICKÝ POSTUP.....	25
4.4 MOTIVACE A HRY SPOJENÉ S NÁCVIKEM PÍSNĚ	26
4.4.1 Hry na uvolnění těla.....	27
4.4.2 Hry s dechem	29
4.4.3 Artikulační hry	30
4.5 PŘÍKLADY LIDOVÝCH PÍSNÍ	31
5 PRAKTICKÁ ČÁST	34
5.1 CÍLE KVALIFIKAČNÍ PRÁCE	34
5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU	34
5.2.1 Metoda pozorování	34
5.2.2 Metoda rozhovoru.....	35
5.3 REALIZACE VÝZKUMU.....	35
5.3.1 Sběr dat	36
5.3.2 Vyhodnocení pozorování.....	36
5.3.3 Vyhodnocení polostrukturovaného rozhovoru	38
5.4 INTERPRETACE DAT A DISKUZE VÝSLEDKŮ	40
ZÁVĚR.....	43
RESUMÉ.....	44
SEZNAM LITERATURY	45
SEZNAM OBRÁZKŮ	47

SEZNAM TABULEK.....	48
PŘÍLOHY.....	I

SEZNAM ZKRATEK

atd. = a tak dále

č. = číslo

mm = milimetr

MŠ = mateřská škola

např. = například

SŠ = střední škola

tj. = to je

tzv. = takzvaně

VOŠ = vyšší odborná škola

VŠ = vysoká škola

ZŠ = základní škola

ZUŠ = základní umělecká škola

Úvod

Pro bakalářskou práci jsem zvolila téma s názvem „Pěvecké činnosti a práce učitele MŠ s nácvičkou nové písničky“. Toto téma jsem zvolila proto, jelikož mám k hudbě a zpěvu velmi blízko. Téměř celý svůj život jsem se věnovala hudbě, ať už hraní na smyčcové či strunné nástroje nebo zpěvu. Navštěvovala jsem základní uměleckou školu, kam jsem pravidelně docházela na zkoušky pěveckého sboru, komorního a sólového zpěvu. Proto mne zajímá, jak se zpěvu v MŠ věnují i sami učitelé, jak zpěv dětem zprostředkovávají a jak probíhá nácvička nové písničky.

Bakalářská práce se skládá ze dvou částí. Obsahuje část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zaměřuje na předškolní věk dítěte a jeho vztah k hudbě, dále na anatomické a fyziologické předpoklady hlasového projevu, dětský hlas, zpěv, správný postoj a dýchání, hry a motivace, hlasovou hygienu a zásady a přípravu nácvičky písničky s vybranými vhodnými písničkami do MŠ. V praktické části je použita metoda pozorování, konkrétně pozorování učitelů MŠ v heterogenních třídách i homogenních třídách a metoda polostrukturovaného rozhovoru. Pomocí těchto metod budu zkoumat klíčová data a situace, které umožní odpovědět na stanovené otázky. Cílem je zjistit, jak pracují učitelé MŠ u dětí se zpěvem a s nácvičkou nové písničky. Jako dílčí cíle jsem si zvolila tyto:

- zjistit, jaký způsob rozezpívání učitelé v MŠ používají před nácvičkou písničky;
- zjistit, zda se učitelé v MŠ řídí zásadami při nácvičce písničky;
- zjistit, jaké hudební nástroje převážně používají učitelé v MŠ při nácvičce písničky;
- zjistit, jaká je nejčastější činnost, která doprovází nácvičku písničky v MŠ.

1 ANATOMICKÉ A FYZIOLOGICKÉ PŘEDPOKLADY HLASOVÉHO PROJEVU

Anatomické a fyziologické předpoklady, jsou faktorem, který ovlivňuje hlasový projev člověka. Na vzniku hlasu (fonaci) se podílí ústrojí dechové, hlasové (fonační), artikulační a rezonanční dutiny. Dýchací soustava se skládá z několika orgánů, které zajišťují výměnu plynů mezi organismem a vnějším prostředím. Pomocí dýchání se do těla dostává kyslík a ven z těla oxid uhličitý. Hlasové ústrojí se podílí na tvorbě hlasu. Vznik hlasu závisí na výdechovém proudu vzduchu, kdy prochází hlasivkovou štěrbinou a rozechvívá napjaté hlasivky. Hlasový projev závisí také na správné artikulaci. Do artikulačního ústrojí se řadí orgány, které se dělí na aktivní a pasivní – z hlediska jejich pohybu. Rezonanční dutiny, jak název napovídá, slouží k rezonanci – člověk vnímá jakési chvění v těle. U vyšších tónů lze pocítit chvění v hlavě a u nižších tónů zase v hrudi.

Anatomických a fyziologických předpokladů využívá zejména hlasový pedagog při hlasové výchově a nápravě hlasu. Tyto znalosti také poslouží k hledání nových a účinných postupů pro nácvik hlasových, artikulačních a dechových technik. Tyto techniky tvoří základ fyziologicky správného hlasového projevu, který popisuje a informuje o dechovém ústrojí, fonačním ústrojí, artikulačním a rezonančním ústrojí (Obešlová, 2014).

1.1 DECHOVÉ ÚSTROJÍ

Dýchání je jednou ze základních funkcí lidského organismu. Dechová soustava zajišťuje výměnu plynů mezi organismem a vnějším prostředím. Dýchání se dělí na vnější a vnitřní. U vnějšího dýchání probíhá výměna plynů (kyslíku a oxidu uhličitého) v plicích mezi krví a vzduchem. Dýchání vnitřní se charakterizuje jako výměna plynů mezi krví a tkáněmi. Rozlišují se i cesty dýchací, jež jsou horní a dolní. Mezi horní cesty dýchací patří nos, dutina ústní a část hltanu. Mezi dolní cesty dýchací se řadí hrtan, průdušnice, průdušky a plíce. Hlavním dýchacím svalem je bránice. Dýchání je vrozená, reflexní činnost, ale i s ním se dá uvědoměle pracovat a zvyšovat tak vlastní dechovou kapacitu.

Vnímání fungování kosterně svalového systému slouží k pochopení principu správné dechové techniky. Tento systém je tvořen kostrou a svaly hrudníku, břicha a zad. Mezi svaly hrudníku patří mimo jiné i bránice, která je hlavním nádechovým svalem a je podstatná při žeberně bráničním dýchání. Tento klenutý sval odděluje dutinu břišní od hrudní dutiny. Při nádechu bránice klesá. Klenba se zplošťuje a tlakem působí na orgány

břišní dutiny. Orgány jsou tlačeny dolů a dopředu, což se projevuje vyklenutím břišní stěny ven a dutina břišní se rozšiřuje směrem dolů (Obešlová, 2014).

Spolu s bránicí pracují i vnější mezižeberní svaly. Na výdechu se podílejí svaly přední stěny a vnitřní mezižeberní svaly. Nádechové a výdechové svaly se ještě dělí na základní a pomocné. Mezi základní nádechové svaly patří již zmíněna bránice, vnější svaly mezižeberní, šikmé svaly. Mezi pomocné nádechové svaly se řadí pilovitý sval, velký a malý prsní sval, podklíčkový sval a zadní pilovitý sval horní. Mezi výdechové svaly patří vnitřní mezižeberní svaly a všechny svaly stěny břišní a mezi pomocné výdechové svaly se řadí příčný sval břišní, zadní pilovitý sval dolní a čtyřhlavý sval bederní (Obešlová, 2014).

Pro tvorbu hlasu je důležitá bránice. Samotný vzduch je veden nádechem do plic, ale nádech probíhá právě pomocí bránice. Tvoření a kvalitu zpěvního hlasu ovlivňuje způsob, jakým zpěvák dýchá a pomocí čeho se také nadechuje. Bránice a mezižeberní svaly se řadí k nejdůležitějším dýchacím svalům v lidském těle. Mezižeberní svaly umožňují hluboký nádech, který se používá zejména při vykonávání sportu (např. běhání, skákání, plavání). Oproti tomu se brániční sval používá k nádechu jen při potřebě mluvení a zpívání. Není potřeba se tak hluboce nadechovat. Hluboký nádech totiž může způsobit velký fonační tlak v oblasti hrtanu. Bránice je sval, který je v těle umístěn horizontálně. Při správném nádechu (při zpěvu) by se měla bránice posunout směrem dolů do dutiny břišní. Bránice pomáhá při tvoření tónu, ke kterému dochází při výdechu. Při dobrém ovládnutí bráničního svalu dochází k tomu, že zpěvák správně vydechuje a dokáže tvořený tón ovládat (Vydrová, 2009).

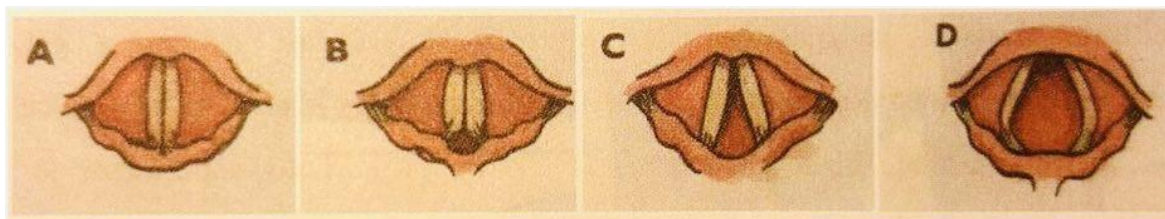
Dýchací centrum je uloženo v prodloužené míše a řídí dýchání člověka. Dýchání probíhá automaticky, ale je ovlivňováno více faktory. Mnohé podmíněné reflexy dokáží ovlivnit kvalitu dechu i dechovou frekvenci. Dechová frekvence se vyjadřuje počtem vdechů a výdechů za 1 minutu.

Děti v předškolním věku mají malý objem plic a větší spotřebu kyslíku, proto je u nich dechová frekvence vyšší než u dospělého člověka. Nácvičkou správné dechové techniky lze prodloužit výdech. Lze ovlivnit zpomalení dechové frekvence zpěvu a také i frekvenci při mluvním projevu. Nácvička by měl posloužit ke zvládnutí dechových frází při pěvecké reprodukci písní (Obešlová, 2014).

Důležitým faktorem pro správné dýchání a správné tvoření tónu je uvolněnost celého těla. Učitelé by neměli děti zatěžovat problematikou ohledně špatného dýchání, jelikož děti dýchají spontánně správně. Případné chyby v dýchání by se měl učitel snažit odstranit vhodnou motivací a také neupozorňováním na tyto chyby. Děti by měly dýchat klidně a volně. Nádech by měl procházet nosem a výdech vycházet pusou. Výdech by měl přitom plynule navazovat na nádech. Při tomto procesu se ramena nezvedají. Dech se cvičí pomocí klidné, relaxační hudby a pohybovou výchovou. Tato pohybová výchova se však zaměřuje na uvolněný nádech a výdech, který slouží k rozvoji hospodaření s dechem (Kubecová, Pehelová, Slavíková, Růžičková, Váňová, 2017).

1.2 FONAČNÍ ÚSTROJÍ

Fonační ústrojí se zabývá hlasovým projevem a skládá se z hrtanu a hlasivek. Hlas nebo tón je tvořen pomocí kmitání hlasivek (viz obrázek 1). Ženské a mužské hlasivky jsou odlišné a během života se hlasivky mění a vyvíjí. Postavení hlasivek se liší v závislosti na dýchání.

Obrázek 1: Postavení hlasivek (zdroj: Obešlová, 2014, s. 72)

Popis postavení hlasivek na obrázku:

- A) během tvorby hlasu;
- B) při šepotu nebo při klidovém dýchání;
- C) dýchání, které má střední intenzitu
- D) usilovné dýchání.

Kvalitní hlas a hlasový projev je závislý na dobře fungujícím a zdravém hlasovém aparátu. Fonační ústrojí zahrnuje orgány podílející se na tvorbě hlasu. Hrtan plní fonační, respirační, ochrannou i rezonanční funkci. Důležitým prvkem v této části jsou hlasivky, jež mají složitou strukturu a skládají se z pěti vrstev. Z hlediska kmitání a tvorby hlasu se rozlišují tři vrstvy – patří zde sliznice, hlasový vaz a hlasivkový sval. Toto vyjmenované uspořádání je hlavní předpoklad pro vznik slizniční vlny. Tato slizniční vlna vzniká během

fonace, jež bude dále také zmíněna. Hlasový vaz je umístěn na hlasivkové chrupavce na každém hlasivkovém výběžku. Hlasivkový sval je hlasový komplex, který vyrůstá z přední strany štítné chrupavky a probíhá po obou stranách hlasivkové chrupavky. Hlasový vaz a hlasivkový sval společně tvoří tělo hlasivky. Zdravé hlasivky mají bělavou nebo perleťovou barvu. Hlasivky mohou mít různou velikost neboli délku. Délka hlasivek se odvíjí od věku, dospívání, pohlaví, tělesné konstituce člověka a od velikosti hrtanu. „*U dětí bývá délka hlasivek před mutací uváděná přibližně mezi 8 – 12 mm*“ (Obešlová, 2014, s. 71). Velkou roli zde hraje i mutace, která má za následek pokles chlapeckého hlasu o oktávu níže. „*Délka hlasivek mužů po mutaci bývá v rozsahu 18 – 25 mm. U žen se délka hlasivek pohybuje v rozmezí 14 – 21 mm*“ (Obešlová, 2014, s. 71). Platí, že čím jsou hlasivky kratší, tím je možno vydávat vyšší tón (Obešlová, 2014).

Hlasivky lze označovat jako hlasové vazy, jelikož jejich oporou je tkáň, nazývaná vaz. Hlasový sval leží pod vazovou vrstvou a jeho velikost závisí na tréninku. Pokud se hlasový sval trénuje, tak je větší a silnější. Hlasivka je na povrchu pokrytá sliznicí a jako každá jiná tkáň musí být vyživovaná. Hlasivkou procházejí cévy – tepny a žíly. Pohyb hlasivek zabezpečuje nervové zásobení hlasivek. Nalézají se zde větvička bloudivého nervu, kde je nerv, který se nazývá zvrtný. Tento zvrtný nerv se vrací k hlasivce z oblasti štítné žlázy. V okolí hlasivek lze dále nalézt hlenové žlázy. Tyto žlázy v době zvýšeného dráždění škodlivinami a během zánětlivých onemocnění produkují více hlenu (Vydrová, 2009).

Hlasivky mají při fonaci své specifické postavení. Při fonaci jsou ve střední rovině přimknuty k sobě. Toto postavení se označuje jako ventilační postavení a pojednává o postavení hlasivek při klidném dýchání. Hlasivky jsou široce rozevřené do tvaru rovnoramenného trojúhelníku, který se rozšiřuje při nádechu a zužuje při výdechu. Fonace je sama o sobě komplikovaný jev. Tohoto jevu se účastní fonační ústrojí společně s artikulačním a dýchacím, ale i velikost nasadní trubice a tvar značně ovlivňuje fonaci. Při tomto jevu dochází ke kmitavému pohybu hlasivek a sloupce vzduchu, který vede ke vzniku zvuku. Princip fonace lze vysvětlit jako proces, při kterém dochází k tvorbě hlasu. Výsledkem celého procesu je vznik základního hrtanového tónu. Hrtanový tón později získává podobu lidského hlasu po průchodu rezonančními dutinami. Existuje teorie o rozkmitávání hlasivek. „*Teorie myoelastická, podle které je pohyb hlasivek jen pasivní*

a je závislý na síle vydechaného vzduchu, napětí hlasivek a na elasticitě hlasivek“ (Obešlová, 2014, s. 73).

1.3 ARTIKULAČNÍ ÚSTROJÍ

Artikulační ústrojí je tvořeno orgány, které se dělí z hlediska vytváření pohybu na aktivní a pasivní. Mezi aktivní orgány se řadí dolní a horní ret, dolní čelist, jazyk a dále hlasivky. Do pasivních orgánů patří zuby, dásně, tvrdé a měkké patro. Nejsnazší způsob jak nacvičit artikulaci, je pomocí zrcadla. Tato činnost děti velice baví. Ke správné artikulaci lze pro děti v MŠ lze použít příběh s oromotorickými cvičeními.

Do artikulačního ústrojí se řadí správná výslovnost a správné tvoření zvuku, ať už při řeči nebo při zpěvu. Mezi nedostatečnou artikulaci se řadí nedostatečná pohyblivost jazyka a nedostatečné používání kruhového svalu a rtů. Malá pohyblivost jazyka může mít vliv na kvalitu výslovnosti souhlásek jako j, l, d, d', t, t', s, š a na správné posazení zvuků a tónů. Největší podíl má při artikulaci dutina ústní se rty, čelistmi, zuby, jazykem a dokonce i tvrdým a měkkým patrem. Jazyk představuje nejdůležitější a nejpohyblivější součást tohoto ústrojí. Správná artikulace znamená pečlivou výslovnost všech hlásek. Hlásky se rozdělují na samohlásky (vokály) a souhlásky (konsonanty). Konsonanty se považují za akusticky nepravidelné šumy či šelesty. Vokály se rozlišují podle výšky postavení jazyka na vysoké, středové a nízké. Dále lze je dělit na zadní, střední a přední vokály. Rozlišení vokálů zobrazuje tzv. Hellwagův trojúhelník¹, viz tabulka 1 (Obešlová, 2014).

Tabulka 1: Hellwagův trojúhelník (zdroj: Obešlová, 2014, s. 76)

VOKÁLY	zadní	střední	přední
vysoký	U		I
středový		O	E
nízký		A	

1.4 REZONANČNÍ ÚSTROJÍ

Do rezonančního ústrojí se řadí rezonanční prostory, jež jsou uloženy nad hlasivkami. Do těchto prostor patří hrtan, hltan, dutina nosní a ústní, ale díky zvuku, který se šíří do všech

¹ Hellwagův trojúhelník je nazván podle Christopa Friedricha Hellwaga, který je známý kvůli prvnímu popisu vokalického systému tímto způsobem.

stran, může rezonovat i oblast hrudníku, průdušnice a plic. Rezonance závisí na dobrém využití rezonátorů. Při zpěvu má ale nejdůležitější roli dutina ústní. S rezonancí souvisí i termín hlavová rezonance, kdy zpěvák vnímá vibrace v přední části obličeje nebo v celé hlavě. Tato rezonance zajišťuje zpěvákovi lehkost, pohyblivost, znělost i větší intenzitu. Dále se používá termín hrudní rezonance, která je však slabší než ta hlavová. Rezonanční prostory mají schopnost zesílit určitou oblast tónů i schopnost samostatného rozeznání (Obešlová, 2014).

Do rezonančního ústrojí spadají i tzv. formanty. Tyto formanty ovlivňují zvukovou podobu hlásek a především vokálů při zpěvu i řeči. V češtině mají velký význam první dva formanty, a to F1 a F2. Zmíněné formanty mají za úkol dobře vnímat a pečlivě rozlišit jednotlivé vokály. Nejvýraznější problémy s formanty se objevují při zpěvu, kde se využívá formantových oblastí při zesílení intenzity a utváření barvy hlasu. Jeden ze základních úkolů terapeutické a hlasově pedagogické práce je využití vlastností rezonančních prostor ke kvalitnímu ovlivnění vlastností hlasu (Obešlová, 2014).

V této kapitole je popsáno dechové, fonační, artikulační a rezonanční ústrojí. Tato ústrojí jsou důležitá k zpěvu a k dýchání. Pro učitele je důležité vědět, z čeho se tato ústrojí skládají a jak fungují, zvláště při práci se svým či dětským hlasem. Měl by také vědět, jaký rozsah nebo možnosti může mít dětský hlas a jak o něj co nejlépe pečovat.

2 DĚTSKÝ HLAS

Dětský hlas je velmi jasný a zářivý. Pro některé dospělé lidi se může zdát až nepříjemně vysoký a výrazný. Dětský hlas je však velmi křehký. První hlasový projev dítěte je dětský křik, protože dítě při zrození na svět utrpí „šok“. Postupem času si začíná hrát se svým hlasem a zkouší s ním experimentovat. Jeho hlas se v závislosti na jeho věku mění a vyvíjí se – mění se jeho výškový rozsah. Výrazem „hlas“ se označuje „zvukový projev lidí a zvířat vyluzovaný hrdlem a jako takový slouží k jejich dorozumění“ (Vysloužil, 1995, s. 106).

Hlas se během života stále vyvíjí a tedy i mění. Hlasový projev takového dítěte je však omezený. Jeho frekvence se proto pohybuje v rozpětí jednoho až dvou tónů. Nově narozené dítě se pohybuje kolem tónu a^1 o frekvenci kolem 440 Hz. Růstem a vývojem dítěte se hlas vyvíjí, a tudíž během prvního roku života se rozsah hlasu zvětšuje. Dítě je schopné reagovat na zvuky, které slyšelo a i je zopakovat. Později, v předškolním období, se vyskytuje rozsah hlasu v jedné oktávě, který je u chlapců i dívek stejný. Pro dospělého člověka je mnohdy v tomto věku dítěte obtížné sluchem rozlišit, zda se jedná o hlas chlapecký či dívčí, protože všechny děti mají mnohdy podobný mluvní i zpěvní hlas. V předškolním věku se také tvoří zpětnovazebné reakce na zvuk, který děti slyší. Zpětnovazebné reakce se mohou posilovat, ale i tlumit muzikálnost. Záleží to na prostředí, jež dítě navštěvuje. Pokud děti společně zpívají falešně a učitel je nekoriguje, dochází tedy k tlumení muzikálnosti. Po sedmém roce života se již hlasový rozsah rozšiřuje přes jednu oktávu až do období mutace, ke které dochází v období puberty (Vydrová, 2009).

Předškolní věk lze popsat jako období, kdy se již objevují individuální odchylky, které jsou příčinami rozdílů v hlasovém projevu dítěte. V průběhu života jednotlivce se zvuková kvalita a úroveň zpěvního hlasu proměňují. Závisí na tom jeho celkový psychický stav a motorický vývoj. Dítě se učí hrou a právě při hře vznikají první zpěvní pokusy. Jeho zpěv není nikdy bezobsažný, je začleněn do hry a doprovází činnost. „*Hra vytváří propojení – integraci hlasu, pohybu a fantazie*“ (Tichá, 2007, s. 30). Dítě si při hře zpívá různé části melodie, které jsou mu známé, ale není za tím žádný záměr. Zkouší při ní také svůj hlasový rozsah, hloubky i výšky. Dítě zpívá spontánně a cvičí výdrž a sílu hlasu, má nutkavou potřebu vyjádřit pomocí hlasu to, co cítí. Učitel by na dítě neměl tlačit, ale podpořit přirozenou touhu si pozpěvovat. V období 4 až 6 let se neustále zlepšují vokální projevy,

protože se rozvíjí sluchový analyzátor. S rozvojem sluchového analyzátoru dochází k rozvoji i výškově diferenciacních schopností (Tichá, 2007).

U dětského hlasu lze pozorovat odlišné polohy hlasivek. Rozdíl mezi hlasivkami mužů a žen je daný faktem, že hlasivky u mužů jsou delší. To způsobuje, že jejich hlas zní podstatně hlouběji oproti ženám, které mají hlasivky kratší a nemohou dosáhnout tak hlubokých tónů jako muži. U dětských hlasivek platí to stejné. Dětské hlasivky jsou nejkratší a hlas dětí je podobný více ženám, proto je vhodné nechat děti zpívat ve vyšších polohách (Lišková, 2006).

2.1 VLASTNOSTI HLASU

Mezi základní parametry vlastností hlasu se řadí barva, síla, výškový rozsah anebo se také uvádí kvalita a pružnost hlasu.

2.1.1 BARVA

Barva hlasu se nedá naučit. Je individuálně daná, dědičná a pro každého člověka charakteristická. Je tedy vrozená a pro každého člověka specifická. Barva se však může měnit v závislosti na přibývajícím věku, protože se mění obsah vody a pružnost tkání v lidském těle. Barvu hlasu také ovlivňují rezonanční dutiny a lze ovlivnit i způsobem zpěvu. U starších dětí a dospělých, kdy dovedou vědomě hlas ovládat, se dá projasnit nebo ztemnit zvuk (Vydrová, 2009).

2.1.2 SÍLA

Síla hlasu závisí na několika faktorech. Závisí na schopnosti rozkmitání sliznice a na proudu vydechovaného vzduchu. Další faktorem je odpor hlasivek, velikost hlasivkového svalu nebo umístění hlasivek, velikost krku a velikost a tvar rezonančních dutin. Síla hlasu je tedy individuální. Záleží, jak je člověk schopen pracovat s hlasivkami a výdechovým proudem a také na fyziologickém postavení, velikosti hlasivek a hrtanu (Vydrová, 2009).

2.1.3 KVALITA A PRUŽNOST

Pokud se v hlase objevuje dyšná či chraptivá příměs, tak se kvalita hlasu považuje za změněnou. Za změněnou kvalitu hlasu se může považovat i šustivý nebo sípavý hlas. Většinou za to může onemocnění hlasivek, hlasové uzly, hlasová únava nebo jiné příčiny jako nedomykavost hlasivek. Jako poslední je pružnost hlasu neboli ohebnost hlasu.

Pružnost hlasu se objevuje u schopnosti hlasu rychle a plynule měnit výšku zpívaných tónů. Tato schopnost se může zlepšovat tréninkem (Vydrová, 2009).

2.1.4 ROZSAH

Výškový rozsah hlasu je u lidí různý. Hlasový rozsah lze do určité míry rozšířit či zlepšit, ale i schopnost natažení hlasivek má své hranice, stejně jako struna na hudebním nástroji – pokud se struna příliš natáhne, tak praskne. Nejvyšší hlasové rozsahy mají ženy. Ženské hlasy lze rozdělit na soprán, mezzosoprán a alt (nejvyšší je soprán). Mužské hlasy se rozdělují na tenor, baryton a bas. (nejvyšší je tenor). Hlasový rozsah dětí v MŠ závisí na věku dítěte a je individuální (Vydrová, 2009).

Rozsah dětského hlasu závisí jak na věku i na rozezpívanosti dětí a jejich individuálních hlasových, tělesných a psychických dispozicích. Pro zdravý hlas malého dítěte je typická jasná a zvonivá barva hlasu a je zvukově průrazný (převládá hlavová rezonance). Již od narození se pohybuje poloha hlasu kolem a^1 . S věkem a tělesným růstem by měl dětský hlas nabývat na síle a barevnosti. U dětí předškolního věku se hlasový rozsah pohybuje od d^1 do a^1 . S přibývajícím věkem dítěte by se měla horní hranice posunout o několik tónů výše (Tichá, 2005).

Je těžké určit přesné tónové rozpětí dítěte předškolního věku, protože u každého dítěte je hlasový rozsah individuální a záleží také na tom, jak často se v MŠ zpívá, jak učitel pracuje s hlasovou hygienou, a jak dětský hlas trénuje.

2.2 HLASOVÁ HYGIENA

Hlasová hygiena se zabývá tím, jakým způsobem člověk svůj hlas používá, jak by měl zacházet s dechovým a hlasovým ústrojím a v jakém prostředí by měl trávit čas. O hlasové hygieně by měl mít povědomí každý člověk, protože nešetrné a nehygienické zacházení se svým hlasem může vést ke vzniku hlasových poruch. V MŠ by povědomí o hlasové hygieně měl mít učitel. Tito učitelé by měli vědět, jakým způsobem se starat o svůj hlas, jak jej šetřit a jak jej trénovat, ale měli by také vědět, jak se starat o dětský hlas (na co si dávat pozor, co ohlídat – ať už při volné hře nebo řízené činnosti). Hlasová hygiena je rozdělena do čtyř hlavních kategorií, a to na šetření hlasového orgánu, prostředí, životosprávy a hlasový trénink. V těchto kategoriích se hlasová výchova týká dospělého člověka i dítěte předškolního věku.

2.2.1 ŠETRNÉ ZACHÁZENÍ S HLASOVÝM ORGÁNEM

Hlavní zásadou při zpěvu s dětmi je šetrně zacházet s hlasovým orgánem. U dětí se jedná zejména o nepřepínání hlasivek křikem nebo či o zpěv při hlasové indispozici. Ale i při mluvním projevu by měly mít děti klidný hlas. Další důležitou zásadou je zpěv u dětí v přirozené hlasové poloze. Učitel by měl vybírat takové písně, které by měly odpovídat hlasovým možnostem dětí. Přesto, že by chtěl učitel naučit děti novou píseň, neměl by dětské hlasivky příliš přetěžovat (nezpívat dlouhou dobu) a omezit zpěv např. při nachlazení dětí. Učitel by si měl dávat pozor i na příliš dlouhé šeptání, jelikož delší šepot je namáhavý a může být až bolestivý (Lišková, 2006).

2.2.2 VHODNÉ PROSTŘEDÍ

Další zásadou je zpěv ve vhodném prostředí. To je bezprašné prostředí, dobře vyvětraná místnost, teplota kolem 20 °C a dostatečně zvlhčený vzduch (Lišková 2006).

Pokud se teplota prostředí změní náhle o více než 6 °C, dochází k reakci, při které dochází k prosáknutím a zduření sliznice v nosohltanu. Je vhodné vyvarovat se místům, kde dochází k většímu výskytu počtu lidí a předcházet tak infekcím horních cest dýchacích (Vydrová, 2009).

2.2.3 ŽIVOTOSPRÁVA

Pro zdraví tkání je nezbytné dodržovat životosprávu. Řadí se sem dostatek živin, vitamínů, minerálů a vlákniny. Dále je potřeba se vyvarovat tzv. gastroezofageálnímu reflexu, tedy stavu, „*kdy se v důsledku tvorby přehnaného množství žaludečních kyseliny (HCl²) dostává tekutina ze žaludku na sliznici jícnu a hltanu a poškozují ji*“ (Vydrová, 2009, s. 148). Tento stav může nastat např. při přehnaném pití kávy, žvýkání žvýkaček nebo také při anatomických anomáliích (prostup žaludku bránicí). Do životosprávy zařazujeme udržování tělesné váhy, fyzické aktivity a sport. Fyzická aktivita je významná i při odbourávání duševního napětí a stresu (Vydrová, 2009).

V MŠ se dětem poskytuje vyvážená strava v pravidelných intervalech během dne a pobyt venku by měl trvat každý den 2 hodiny.

² Kyselina chlorovodíková se přirozeně vyskytuje v lidském těle zejména v žaludku. Podílí se zde na procesu trávení a chrání žaludek před patogeny.

2.2.4 HLASOVÝ TRÉNINK

K hlasové hygieně patří samozřejmě i hlasový trénink a jeho dodržování pravidel, díky nimž dochází k bezchybnému rozvíjení a fungování hlasu. Dospělému zpěvákovi stačí dvě hodiny zpěvu denně oproti dětem, kterým stačí denně půl hodiny cvičení zpěvu. Po hlasovém tréninku by měl nastat i hlasový klid po několik hodin – nezpívat a nemluvit (Vydrová, 2009).

V této kapitole je charakterizován a popsán dětský hlas. Popis je zaměřen na vývoj a možnosti dětského hlasu. Hlas je propojen i s jeho vlastnostmi, které se mohou lišit u každého člověka. Hlas také ovlivňuje i péče o něj, na kterou se zaměřuje hlasová hygiena. Při zpěvu se může projevit právě nedodržování těchto zásad hlasové hygieny. Zpěv také mohou ovlivňovat určité složky jako poslech hudby, instrumentální činnosti, hudebně-pohybové činnosti a také pěvecké činnosti, které jsou popsány níže.

3 SLOŽKY OVLIVŇUJÍCÍ PĚVECKÝ PROJEV

Pro děti v předškolním věku hudba vnáší klid a cvičí paměť a představivost. Díky ní dítě získává poznatky o zvířatech, ročních obdobích, povolání, o každodenních věcech, které jej obklopují atd. Hudba napomáhá osobnostnímu rozvoji – emočnímu, kognitivnímu i dovednostnímu. Předškolní věk má také svá specifika. Dítě se totiž nedokáže dlouho soustředit a hudba je mu zprostředkována zejména činnostním pojetím.

V této kapitole jsou proto popsány hudební činnosti, jež se účastní vstupu hudby do vědomí dítěte. Mezi tyto možnosti se řadí i činnostně pojatá hudební výchova, která obsahuje poslech hudby, pěvecké činnosti, instrumentální činnosti a hudebně-pohybové činnosti. Nejvíce je však zaměřena na popis pěveckých činností, o kterých pojednává samostatná podkapitola.

Poslech hudby může u dětí vybízet k různým činnostem. Vybízí např. k vyjadřování jejich pocitů. Děti mohou mít problémy s vyjadřováním svých pocitů a hudba může posloužit jako prostředek, díky kterému děti nebudou mít takový problém své pocity vyjádřit či pochopit. Dítě se seznamuje s tím, že při poslechu písně se cítí smutně a u jiné písně zase vesele. Dítě pomocí poslechu zjišťuje, že hudba má různé struktury a charakter. Vyskytují se jednoduché či složitější písničky. Dále dítě dokáže rozpoznat, že píseň je doprovázená i hudebními nástroji. Zjišťuje, že existuje více hudebních nástrojů, které mohou hrát zvlášť či najednou. Dokáže rozlišit, kdy se jedná o sólovou skladbu či orchestr. Hudba vyvolává hudební představy, které podněcují k tomu, co dítě slyšelo a zapamatovalo si nebo k vlastní tvořivosti (Králová, kodejška, Strenáčiková, kołodziejski, 2016).

Do **instrumentálních činností** se řadí práce s hudebními nástroji. V MŠ se nejčastěji pracuje s Orffovými nástroji. Mezi tyto nástroje patří dřívka, činelky, bubínky, rumbakoule, tamburíny, triangly, zvonky, rolničky, kalimba, boomwhackers, xylofon či zvonkohra. Než se děti dostanou k hudebním nástrojům, je potřeba s nimi začít s hrou na tělo, od které se později přesunou k rytmickým nástrojům a také k melodickým nástrojům. Děti se setkávají se slovním rytmem, později s prostředky časového členění hudby jako hudební rytmus, metrum, pulzace³. Pokud se učitel MŠ setká s hudebně

³ Detailně zpracováno v kapitole 3.1.2 Správné tvoření zpěvního hlasu.

nadaným dítětem, tak toto dítě v nejstarším oddělení MŠ, dokáže písňe doprovázet rytmickými i melodickými nástroji (Králová, kodejška, Strenáčiková, kołodziejski, 2016).

Hudebně-pohybové činnosti se uskutečňují tělesnými cviky spojenými s hudbou, hrami se zpěvy a různými tanci (ať už vymyšlenými učitelem nebo vlastními pohyby). V posledních letech v MŠ je dítě schopno vyjadřovat hudebně výrazové prostředky nejlépe pomocí kontrastů: rychle – pomalu, zrychlit – zpomalit, vysoko – nízko, silně – slabě, zesilovat – zeslabovat, vesele – smutně (dur – moll), (Králová, kodejška, Strenáčiková, kołodziejski, 2016).

3.1 PĚVECKÉ ČINNOSTI JAKO ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD HLASOVÉHO PROJEVU

„Pěvecké činnosti náleží k radostným aktivitám dětí, které rozvíjí klíčové hudební schopnosti, formují emocionální vztah k písni, hudbě a okolnímu světu“ (Králová, kodejška, Strenáčiková, kołodziejski, 2016, s. 59). V MŠ se nejčastěji setkáváme s rytmiací a melodizací slov, a to říkadel či slovních spojení. Často jsou spojovány a doprovázeny na Orffovy hudební nástroje nebo hrou na tělo. Zpěv je často realizován přímou nápodobou (náslechem), kdy učitel MŠ začne zpívat píseň a děti se budou postupně přidávat. Lze použít písňe lidové i umělé.

S nejmenšími dětmi se začíná pomocí říkadel v rozsahu tercie („Kolo, kolo mlýnský“; „Skáče, skáče vrabeček“). Postupuje se od známých písní k neznámým, od jednodušších ke složitějším. Tónina by měla být vhodná k jednotlivým písním, aby děti nezpívaly svým mluvním hlasem. Další vhodnou metodou je střídání poloh při zpěvu, protože děti předškolního věku nevydrží dlouho stát na jednom místě. Do základní polohy se řadí stoj mírně rozkročný s rukama volně podél těla nebo sed na židli s tím, že by dítě mělo sedět na předním okraji židle (v jedné třetině) a bez opírání zad. Vhodné je také zpěv prokládat hudebně pohybovými činnostmi nebo hrou na tělo. Ačkoliv se to může zdát jako problém, i malý zpěvák by měl zvládnout zkoordinovat zpěv s pohybem. Děti by měly zpívat veselé i smutné písňe a písňe kraje, kde žijí. Vhodné je vybírat kvalitní texty např. od Jiřího Žáčka⁴ nebo Zdeňka Svěráka⁵⁶. Text by měl být dětem srozumitelný a děti by měly pochopit

⁴ Jiří Žáček napsal pro děti mnoho publikací s básničkami: LADA, Josef; ŽÁČEK, Jiří a VRÁNA, Jan. *Máme rádi zvířata*; *Jiří Žáček*. 3. vyd. Praha: albatros, 1998. ISBN 80-00-00576-X.

⁵ Skladatel Jaroslav Uhlíř a textař Zdeněk Svěrák spolupracovali a vymýšleli písničky pro děti.

⁶ Tato dvojice vydala publikace s mnoha texty, notami a akordy jako např.: SVĚRÁK, Zdeněk a UHLÍŘ, Jaroslav. *Dětem*. 2. vydání. Ilustroval Vlasta BARÁNKOVÁ. V Praze: Fragment, 2023. ISBN 978-80-253-

obsah písně. Pokud by se v písni vyskytovala složitější slova, je na místě význam slov společně vysvětlit. Zpěv se často doprovází na hudební nástroje, kterými jsou klavír a kytara. Hra na flétnu z pohledu učitele není vhodná, jelikož učitel nemůže zpívat, ale může se hodit pro mezihry nebo přede hry (Kubecová, Pehelová, Slavíková, Růžičková, Váňová, 2017).

Zpěv je pro dítě ve všech stádiích jeho života důležitý. Ačkoliv se v rodinách tolik nezpívá, tak děti by měly zpívat denně. Zpěv dětem přináší radost, cvičí paměť, pozornost a soustředění. Pro děti je přirozenou činností, která rozvíjí představivost a podporuje sebevědomí dětí. Pomocí zpěvu se rozvíjí muzikálnost dětí i celková osobnost dítěte. V neposlední řadě je zpěv něco, co lidi spojuje bez výjimky v tom, jaký je člověk uvnitř nebo jak vypadá.

Zpěv se dá charakterizovat jako „výraz pro takové použití lidského hlasu, které propůjčuje zvukovému projevu povahu hudební struktury, jakož i pro výsledek této činnosti“ (Fukač, Vysloužil, 1997, s. 1027). Při zpěvu je důležité dbát na správné držení těla a správné tvoření zpěvního hlasu.

3.1.1 SPRÁVNÉ DRŽENÍ TĚLA PŘI ZPĚVU

Se zpěvem souvisí i správné držení těla, kam se řadí pěvecký postoj, pěvecký sed i klek na patách. Správný **pěvecký postoj** se odvíjí od mírného rozkročení s plně opřenými chodidly. Což znamená rovnoměrný a jistý postoj na celých chodidlech a váha rozložená do obou nohou. Pocitově se tělo převažuje dopředu, více na špičky. Ramena jsou uvolněná a paže volně podél těla. Hlava je ve vzpřímené pozici. Ve zpěvu vsedě (**pěvecký sed**) je důležité sedět na kraji židličky neboli na její třetině. Chodidla jsou opět opřená celou plochou, ale mírně předsunuta a kolena nejsou u sebe (jsou zhruba na šíři ramen). Předkolení svírá větší úhel než 90°. Postava a záda jsou vzpřímená. Ramena by měla působit široce a směřovat dolů a mírně dozadu. Ruce lze položit jemně do klína. Hlava je také ve vzpřímené poloze. Se zpěvem v **kleku na patách** se pracuje s malými dětmi, jelikož se často pracuje s dětmi na koberci. V tomto kleku je důležité dbát na roztažená kolena a vzpřímená záda (Tichá, 2005).

3.1.2 SPRÁVNÉ TVOŘENÍ ZPĚVNÍHO HLASU

Pro správné tvoření zpěvního hlasu je důležité mít rozvinuté hudební schopnosti⁷. K základním hudebním schopnostem se řadí hudební sluch, hudební paměť, rytmické a tonální citění. Se správným tvořením zpěvního hlasu jdou ruku v ruce i hlasové začátky. Proto zde bude uveden i měkký hlasový začátek a rizika spojená s tvrdým hlasovým začátkem. Bude popsáno i to, jakým způsobem děti naučit měkký hlasový začátek.

Hudební sluch umožňuje rozlišit vlastnosti tónu, kterými jsou: síla, délka, výška a barva. Dítě by mělo dokázat porovnat dva či více tónů. Děti poslouchají a rozpoznávají, zda melodie stoupá, či klesá, jaký tón zní déle, jaký tón je nízký a jaký vysoký. **Hudební paměť** má za úkol vybavit si v paměti písničku, kterou se učitel s dětmi naučil. K **hudební představitosti** se váže záměrné ovládnutí hudebních zkušeností uložených v paměti a vnitřní zpěv, který dítě v duchu slyší. **Rytmické citění** zahrnuje tyto pojmy: rytmus (střídání dlouhých a krátkých tónů, respektive střídání impulsů v čase), metrum (střídání přízvučných a nepřízvučných dob), pulzace (pravidelný rastr v čase vnímaný na pozadí znějící hudby). Toto rytmické citění umožňuje emocionálně prožívat a reagovat na ně pohybem (tleskání, dupání, chůze). **Tonální citění** umožňuje čistě zpívat melodie v různých tóninách a schopnost cítit vztah k jednotlivým tónům ze stupnice⁸ v zahraném kvintakordu (souzvuk tří současně zahraných tónů – 1., 3, a 5. stupeň ze stupnice), (Tichá, 2005).

Správná dechová technika s ovládnutím žeberně bráničního dýchání a využití zpomaleného výdechu s dechovou oporou je důležitým faktorem pro tvoření zpěvního hlasu. Dále zde patří i uplatňování správné hlasové techniky, kam spadá měkký hlasový začátek, maximální využití rezonance, čistý, znělý, lehce tvořený a dobře posazený hlas. Tento hlas by měl být jak zvukově i barevně vyrovnaný. Důležitá je i správná artikulace a pečlivá výslovnost. Zohledňují se i způsoby vázání, spojování tónů, melodické ozdoby atd. (Obešlová, 2014).

Tvoření tónu souvisí i s hlasovými začátky. Učitel v MŠ nemusí nijak vnímat hlasové začátky pro nácvič písniček, ale hlasové začátky mají různé druhy, které mohou významně

⁷ Pojem „hudební schopnost“ je „chápán ve vztahu k různým hudebním činnostem velice široce a obecně. Často se ztotožňuje s pojmem hudebnost, vykládá se z pozice kognitivní psychologie jako obecnější faktor, který stojí na základě úspěchu při komunikaci s hudbou“ (Sedlák, Váňová, 2013, s. 53).

⁸ Stupnice je řada tónů, které jdou stupňovitě za sebou. Stupnice lze rozlišovat na durové, mollové, pentatonické atd.

ovlivnit dětské hlasivky. V MŠ se učitel snaží pracovat s měkkým hlasovým začátkem, ale lze se setkat i s tvrdými hlasovými začátky, kdy se dítě snaží při zpěvu písňe být slyšet (při zpěvu ve skupině), že jeho nasazení je tvrdé a zpěv se může změnit ve křik, který může poškodit hlasivky (pokud trvá delší dobu).

Hlasové začátky lze rozdělit na měkké, tvrdé a dyšné (hlas však může být dyšný v celém projevu a nikoliv jen při nasazení hlasu). Měkký hlasový začátek je k hlasivkám nejšetrnější. Hlasivky se pozvolna přibližují a postupně napínají. Měkký začátek je z hlediska hlasové techniky jediný správný začátek a to z hlediska kvality zvuku, který se vytvoří a z hlediska dechové ekonomie. Tvrdý hlasový začátek se vyznačuje „*prudkým rozražením velmi pevně sevřených hlasivek silným výdechovým proudem vzduchu*“ (Obešlová, 2014, s. 73) a velkou spotřebou dechu. Typický je křik nebo slova na začátku věty začínající samohláskou. Může být ale i využíván v herectví jako expresivní výrazový prostředek. Pro dyšný hlasový začátek je typický šelest. Má výdechový proud, který se dere drobnou štěrbinou mezi hlasivkami. Tento hlasový začátek je velmi dechově náročný a může dojít i k organickému poškození hlasivek⁹ nebo na určitý čas i k hlasové indispozici (Obešlová, 2014).

Nácvik **měkkého hlasového začátku** spočívá v uklidnění dechu a pozvolném rozeznění hlasivek. Měkký hlasový začátek vyžaduje mnoho práce, která nikdy nekončí. Vytvořit jej je velmi náročné, protože vyžaduje souhru dechu a hlasivek. Pro děti je vhodné jim ukázat příklady, aby měly lepší představu. Lze pomoci ukázkou pohybu jako např.: hlazení měkké plyšové hračky, roztírání medu po krajíci chleba, foukání do bublifuku. Nejprve se zkouší pohyb pomocí ruky a v jeho průběhu se učitel pokusí nenásilně pokusit o hlas. Měkké hlasové začátky se zpočátku nasazují ve střední poloze. „*Slabiky a slova začínající na: m, n, ň, v, h nebo j posadí tón do rezonance*“ (Tichá, 2005, s. 109).

Oproti tomu se **tvrdý hlasový začátek** vyznačuje ostrým nárazem dechu. Tento ostrý náraz však směřuje do napjatých hlasivek. Tento nezvládnutý dech se projeví právě v tvrdém hlasovém začátku při nasazení tónu na vokál. Tvrdý hlasový začátek může přinášet i určitá rizika. Pokud dítě bude používat tvrdý hlasový začátek běžně, může, kvůli nešetrnému zacházení s hlasem, dojít k tomu, že dítě bude chraptit. Na uvědomění si rozdílu tvrdého a měkkého hlasového začátku je zde uveden nácvik měkkého hlasového

⁹ Za organické poškození hlasivek lze považovat např. zánět hlasivek či hrtanu.

začátku na vokál, který probíhá ve třech fázích. Učitel nechá děti, aby vyslovily samohlásku s rázem. Poté se děti pokusí vyslovit *h* na začátku slova před vokálem. Nakonec se děti pokusí hlásku *h* nevyslovit, ale jen myslet. Tato samotná představa by měla stačit a napomoci k měkkému hlasovému začátku. Pro příklad si děti zkusí říci slova, která začínají na samohlásku (např. auto, okno, Eva) a zkusí se zaposlouchat. Poté vysloví tato stejná slova ale s tím, že na začátku bude stát hlásky *h* (hauto, hokno, Heva). Děti by měly poznat mezi nimi rozdíl a měly by mít pocit „zjemnění a změkčení“. Dále se pokusí zopakovat ta samá slova již bez hlásky *h*, kterou si ale zkusí jen myslet. Tato slova by děti již měly vyslovovat měkce (Tichá, 2005).

Na kvalitě pěveckého projevu závisí úroveň rozvoje základních hudebních schopností, formování pěveckých dovedností a motivační aspekty. Do samotné pěvecké aktivity lze zařadit různé způsoby k vykonávání pěveckých aktivit. Jako první zde patří imitace, tedy nápodoba slyšených písní, úryvků nebo melodií, zpěv z představy, vokální intonace, tj. zpěv podle not, pěvecká tvořivost až improvizace a také tvořivá intonace.

3.1.3 PĚVECKÉ AKTIVITY

Pěvecká nápodoba (**imitace**) znamená opakování zvukového podnětu. Tato nápodoba se řadí k prvnímu zdroji hudebních zážitků a zkušeností dítěte. Imitace se zakládá na mechanické paměti, kdy nedochází k uvědomělým operacím s hudebními představami. Vytváří se jen zásoba přesných hudebních obrazů, ať už více, či méně. Jedná se o hlavní způsob učení písně v MŠ, který je typický pro předškolní věk. **Zpěv z představy** souvisí s reprodukcí toho, co dítě již slyšelo a zapamatovalo si, a to i z hlediska kvality. Pokud má dítě nedostatečnou funkci paměti nebo nejasné představy, může docházet k tomu, že melodie je obměňována nebo intonována nečistě. Intonací, zejména **vokální intonací**, se myslí transformace notového zápisu hudebního útvaru, který má adekvátní podobu zvuku pomocí vokálního aparátu. Děti se učí vytvářet a vybavovat si hudební představy. Tyto hudební představy poté vedou k čistému zpěvu. Intonace se řadí mezi vědomé činnosti, při kterých se aktivně zapojují sluchové, zrakové a motorické analyzátoři. U **pěvecké tvořivosti** dochází k vyjádření vlastního nápadu v hudbě. Dítě se stává samotným tvůrcem i interpretem. Tato tvořivost může vyústit až v dětské komponování, kdy si dítě graficky zapisuje své hudební myšlenky a následně je hraje na nástroj či zpívá. Ke komponování je však potřeba rozvíjet sluchovou analýzu, intonační dovednosti a dovednost notového

zápisu. Spojením intonačních a tvořivých aktivit dochází ke vzniku **tvořivé intonace**. Je to schopnost vědomé manipulace s představami, které souvisejí s hudbou. Smyslem tvořivé intonace není jen reprodukce notového zápisu, ale i pochopení výstavby interpretované hudební fráze (Tichá, 2007).

Dítě v předškolním věku většinou nečte noty a učitel dětem předzpívá celou píseň nebo určitou část písně, kterou následně děti opakují. Učitel by měl u dětí podporovat prozpěvování, vlastní popěvky a experimentování s hlasem, které je pro dítě přirozené. Právě pomocí hlasových projevů se dítě zmocňuje hudby originálním způsobem a zpěv dětem přináší radost a schopnost učení se nenásilným způsobem.

Po zmíněných složkách, které ovlivňují pěvecký projev, správném držení těla a správném tvoření zpěvního hlasu, se lze přesunout ke kapitole, která je směřována na práci učitele MŠ s nácvikem nové písně. V této kapitole jsou popsány zásady, metody a postupy, jak děti v MŠ naučit novou píseň.

4 PRÁCE UČITELE MŠ PŘI NÁCVIKU PÍSNĚ

V této kapitole je popsáno, jak by mohl nácvik v MŠ probíhat (jeho ideální stav), jak by si měl učitel píseň vybírat a jaké jsou metody pro její nácvik. V závěru je uveden výčet her, které slouží jako uvolňovací, dechové a artikulační cvičení a jako motivace k nácviku písně.

Mezi nejčastější hudební činnosti v MŠ patří zpěv a nácvik písní. Slovo „píseň“ lze z hlediska hudby chápat jako „výraz pro jednu ze základních modalit hudebně slovesného projevu“ (Fukač, Vysloužil, 1997, s. 694). Pomocí písně lze vyjádřit také své nálady nebo emoce. Z hlediska textu „znamená báseň se slokami stejné stavby (počet veršů a slabik)“ (Michels, 2000, s. 139). Tyto sloky mohou mít stejnou melodii anebo se melodie slok od sebe liší.

Píseň si učitel vybírá podle tématu v MŠ a podle obtížnosti – zohledňuje věk a možnosti dětí, i podle toho, jakou dovednost chce rozvíjet. Dále se rozhoduje, jakou formou děti píseň naučí (zda využije formu „hry na ozvěnu“, kdy učitel předzpívá určitou část, a děti opakují, nebo zazpívá celou sloku písně a děti poté opakují a zpívají celou sloku s ním atd.) a jaké hudební nástroje využije. Většinou se píseň učí pomocí klavíru. Zkušenější a hudebně založený učitel hraje na klavír a zpívá a druhý učitel je v blízkosti dětí. Ve většině MŠ při nácviku písně učitel hraje na klavír a zpívá a děti zpívají s ním.

4.1 ZÁSADY PRO NÁCVIK PÍSNĚ

Níže je uveden výčet hlavních zásad pro správný a bezproblémový nácvik písně v MŠ. Těmito zásadami se může řídit i člověk, který se chce naučit píseň nebo chce jen vědět, na co si dát pozor při nácviku.

- Učitel by měl být **vzorem** nejen **svým zpěvem**, ale i **mluvním projevem**, protože základní metodou nácviku v předškolním věku je tzv. imitace (nápodoba). Proto by neměl učitel zvyšovat svůj hlas a nezapomínat na dechovou oporu.
- Důležitým prvkem je také **správná artikulace** i při zpěvu, přednes písně a citový výraz. Učitel by měl **zřetelně mluvit a správně artikulovat** v poloze hlasu, která není ani příliš vysoká, ani příliš nízká.
- Měl by při zpěvu i mluvení **dbát na měkké hlasové začátky**.

- **Zpěv** učitele by měl být **intonačně čistý**, tón by měl být tvořen lehce a s měkkým nasazením. Děti se učí nápodobou, proto by měl jít učitel příkladem.
- **Zpěv** je možné **doprovázet pohybem, hrou na tělo nebo hudebními, melodickými či rytmickými nástroji** (Orffovy nástroje^{10 11}).
- Dalším důležitým faktorem pro děti je také **opora ve zpěvním hlase učitele**. Zde je ženský hlas přednější než mužský, protože ženský hlas má svou polohou a barvou blízko k poloze i barvě zpěvního hlasu dětí. Z tohoto poznatku dokonce vychází fakt, že zpěv učitelky je důležitější než hra melodie na jakýkoliv hudební nástroj. Děti vnímají zpěv učitelky lépe, dokonce jej i snadněji napodobují.
- **Neučit** děti **text písně samostatně**, jelikož si děti lépe zapamatovávají melodii v textu písně a hlas se při mluvě položí do nižší polohy, než je poloha zpěvu. Lze text učit samostatně, jen pokud má píseň obtížné místo, které je potřeba nacvičit zvlášť, ale i tak je důležité dodržovat stejný rytmus.
- Aby si písničku děti osvojily, je důležité se k ní vracet – několikrát tentýž den, kdy se děti písničku naučily, poté i další dny a nakonec ji zopakovat i v pozdějších obdobích (Lišková, 2006).

4.2 PŘÍPRAVA NA NÁCVIK PÍSNĚ

Příprava na nácvik písně je pro učitele velmi důležitá, neboť od ní se odvíjí výsledek práce, která se později projeví na dětech:

1. Nejprve je na místě se zamyslet nad výběrem vhodné písně. Brát ohled na pěvecké možnosti dětí, dále na roční období, na tematiku a na další hudební činnosti či pohybové činnosti, kterými by mohl učitel navázat, namotivovat či zpestřit novou píseň.
2. Učitel zvolí vhodnou tóninu pro děti, kterou ale později nemění a zvolí formu nácviku písně podle rozsahu a obtížnosti. Tónina se ale může změnit později, pokud jsou děti dostatečně rozezpívané, a tehdy se s dětmi může zpívat o půl tón nebo o celý tón výše. Dále si učitel vybírá, zda využije učení nápodobou nebo učení formou „hry na ozvěnu“ (pokud má píseň rytmicky nebo melodicky obtížnější části).

¹⁰ Carl Orff byl německý skladatel, po kterém je pojmenován instrumentář pro výuku hudební výchovy, tzv. Orffovy nástroje. Tyto nástroje jsou snadno ovladatelné i dětmi.

¹¹ Výčet Orffových nástrojů je zpracován v kapitole 3 Složky ovlivňující pěvecký projev.

3. Určí místa nádechů, která lze určit podle hudebního frázování. Učitel se však může rozhodnout, aby se náročnější místo na intonaci (nebo rytmus) nacvičilo napřed samostatně.
4. Rozhodne se, jestli bude učit píseň s jednou slokou či více slokami. Lze také vybrat kolik a jaké konkrétně se děti naučí – nemusí se učit všechny sloky.
5. Pokud píseň má i neznámá slova, tak by měl učitel zjistit jejich význam.
6. V neposlední řadě zvolí vhodnou motivaci (Lišková, 2006).

4.3 METODICKÝ POSTUP

U metodického postupu je důležité věnovat se dané písni a brát na ni zřetel, jakožto na melodii, rytmus a na obsah a také na skupinu dětí, kterou učitel bude chtít naučit novou píseň. Zde je uveden obecný postup:

1. Vzbuzení zájmu dětí o písničku. Učitel se snaží využít správnou motivaci (např. za použití pohádky, obrázků či maňáska).
2. Seznámení dětí s písní. Učitel píseň interpretuje (zahraje a zazpívá anebo jen zazpívá zvolenou píseň ve stejné tónině, v jaké bude učit děti danou píseň).
3. Rozhovor o písni (vysvětlení obsahu písně, vysvětlení nejasných či neznámých slov).
4. Nácvič obtížnějších míst v písni (obtížnější místa lze nacvičit stálým opakováním těchto míst nebo tím, že učitel zvolí pomalejší tempo písně).
5. Vlastní nácvič písně.

Předtím, než začne učitel s dětmi zpívat, je nutné udat počáteční tón písně, aby si děti udělaly představu o dané výšce tónu. Dětem, které jsou zkušenější ve zpěvu, učitel může zahrát předeheru. Dbá na tempo, které je vždy pomalejší než u dospělého člověka, a na zásady hlasové výchovy. Pokud se chce učitel věnovat detailnějšímu nácvič písně a zpěvního projevu dětí, klade důraz vždy jen na jednu z uvedených činností: správné frázování písně, vhodný přednes, správná výslovnost, rytmická přesnost, spojení zpěvu s pohybem, hrou na tělo nebo nástrojovým doprovodem (Lišková, 2006).

Pro zlepšení hudebního sluchu a zpěvu se využívá i tónových kontrastů. Pokud se objeví dítě nezpěvák, může mít problémy s tím, aby zopakovalo slyšenou výšku tónu. Nedokáže

to, protože nerozliší sluchem výšku tónu a nesvede hlasem vytvořit požadovaný tón, ale dokáže dobře rozeznat kontrasty. Začíná se tedy u rozlišování kontrastů v síle a délce dvou tónů, poté rozpoznáváním odlišné zvukové barvy a jako poslední se porovnává výška dvou tónů. Při hraní či zpěvu dítě dokáže naznačit sílu dvou odlišných tónů pomocí rukou (např. nafukování a vypouštění balonu). Délku dvou odlišných tónů lze vyjádřit hlasem a za pomoci pohybu ruky. Barvu lze rozlišit u dvou tónů zahráných na odlišné hudební nástroje. Výšku lze odlišit u dvou tónů, jež jsou nápadně vzdálené od sebe nebo zahráním krátké melodie v odlišné výšce (Raková, Štíplová, Tichá, 2009).

K učení dětí vědomostí, samoobsluže, prosociálnosti, komunikativnosti, hudebním činnostem atd., je velmi důležitá motivace pro dané činnosti. Motivace dává podněty k tomu, aby se dítě učilo, aby vybrané činnosti věnovalo pozornost a aby jej zvolené činnosti bavily. Toto není výjimkou ani u nácviku písně.

4.4 MOTIVACE A HRY SPOJENÉ S NÁCVIKEM PÍSNĚ

Rozvoj hlasu a nácvik písně se nedá dělat drilem, protože dětský hlas se vyvíjí v závislosti na věku dítěte a u každého dítěte tento vývoj může být jinak časově náročný. Při nástupu do MŠ učitel uvidí rozdíl mezi dítětem, které bylo vychováno v rodině, kde se zpívá, a kde nikoliv. Dalším dílčím faktorem jsou básničky či říkanky, díky kterým se rozvíjí paměť, a se kterou souvisí i nácvik písně. Pro dítě, jež si nezpívalo a vyrůstalo v nepodnětném prostředí, kde se neučilo básničky ani říkanky, bude mnohem těžší se naučit novou písničku a zapamatovat si ji.

Učitel by měl před nácvikem písně znát pěvecké možnosti dětí. Měl by svým zpěvem jít příkladem, děti ke zpěvu povzbuzovat, učit je píseň nenásilně s ohledem na potřeby dětí a nejlépe formou hry. Dětský hlas by měl trénovat pomocí zábavného rozezpívávání (zvuky zvířat, opakování slov z písně, vzestupná/sestupná řada atd.), (Tichá, 2005).

Do rituálů v MŠ by mohl zařadit písně na uklízení, ranní kruh, oblékání, aby se děti se zpěvem setkávaly několikrát denně a byl pro ně přirozený.

Motivace a hry jsou pro dítě přijatelnější prostředky pro zajímavější formu práce. Při hrách mají děti určitý prožitek, na rozdíl od mechanického učení opakovaných hlasových cvičení. Při hře je dítě v samotném objevování jeho hlasových možností a má šanci si projít vlastní cestu, která jej dovede k poznatku, jak správně stát, jak správně držet hlavu,

jak se správně nadechnou a jak utvořit tón. Při vhodně zvolených hrách dochází a těla ke správnému držení těla, k odstranění přepětí psychiky k posílení dechové funkce, k uvolnění hrdla a také ke zlepšení výslovnosti souhlásek. Dochází i k rozšiřování hlasového rozsahu a k navozování hlavové rezonance a tónu a k dalším činnostem, které zpěv podporují (Tichá, 2005).

4.4.1 HRY NA UVOLNĚNÍ TĚLA

Uvolňovací cvičení slouží k navození správné práce s hlasem. Tato cvičení probouzí spontánní zájem, uvolňující atmosféru, zájem o aktivitu dětí a odstraňují jak fyzické i psychické bloky, na kterých závisí rozvoj hlasu.

„Setřásáme sníh“

Zaměření: celkové uvolnění těla

Popis: děti stojí volně po prostoru. Podle pokynů učitele se děti hýbají, a tím uvolňují jednotlivé části svého těla. Učitel k tomu využije krátkou motivaci: „Máme rádi, když venku padá sníh a my můžeme stavět sněhuláky nebo sáňkovat. Ale už je na čase jít domů, do tepla, a než půjdeme domů, tak musíme ze sebe střást ten sníh. Setřeseme sníh z hlavy, z ramen, ze zad, z boků, z rukávů.“

Modifikace: lze se dětí ptát, odkud by šel sníh ještě setřást a pozorovat, zda děti mají povědomí o svém těle (Tichá, 2005).

„Červík“

Zaměření: vnímání svalového uvolnění a napětí, reakce pohybem na zvukové podněty

Popis: děti leží a relaxují na koberci. Děti reagují na domluvené signály (buben, dřívka) změnou své polohy. Učitel bude vyprávět příběh o červíkovi a při udání domluveného signálu děti vykonají daný pohyb, který bude učitel popisovat (Tichá, 2005).

„Kolíbka“

Zaměření: protahování a posilování zádových svalů

Popis: tato hra lze použít při povídání o rodině a děti se budou snažit uspat miminko pomocí kolíbání. S dětmi učitel pracuje na koberci. Děti sedí ve dřepu, rukama obejmou kolena, snaží se schovat hlavu a s kulatými zády se zhoupnout. Děti se snaží zhoupnout do kolíbků a zpět. Takto to několikrát opakují.

Modifikace: lze udělat obtížnější cvik, kdy se děti budou snažit dostat svá kolena až k uším. Tím, že svá kolena dají až k uším, může dojít k jejich zakrytí a děti uslyší svůj dech (Tichá, 2005).

„Ohnutý strom“

Zaměření: navození správného postoje

Popis: děti se promění ve strom, který se různě předklání a napřimuje. Děti ze stoje mírně rozkročného se předklání nebo napřimují podle příběhu, který poslouží jako motivace (např. čaroděj proměnil děti ve stromy a děti mohou hýbat jen s horní částí těla, silný vítr fouká do stromů), (Tichá, 2005).

„Kořeny“

Zaměření: uzemnění/zakotvení těla

Popis: děti se snaží svým dupáním své tělo uzemnit či zakotvit, aby měly tóny pevnější a jistější. Představují si, jak jejich kořeny sahají hluboko do země a ani nejsilnější vítr je nedokáže vyvrátit (Tichá, 2005).

„Hurvínek a Pinocchio“

Zaměření: uvědomění si rozdílu postavení hlavy a ramen

Popis: v této hře dochází k napodobování zmíněných postav. Učitel kontroluje postavení ramen a hlavy. Když učitel vysloví: „Hurvínek“, děti zvednou ramena, hlavu vytáhnou dopředu a snaží se hýbat hlavou a představovat si, že mají dlouhý krk. Dochází k uvolnění a protažení krčních zádočných svalů. Při vyslovení: „Pinocchio“, se děti snaží stát vzpřímeně, spustit ramena dolů a hlavu držet také vzpřímenou (Tichá, 2005).

„Jablíčko“

Zaměření: uvolnění hlavy a krčních svalů

Popis: hru lze praktikovat vsedě či ve stoje s mírně pokrčenými koleny. Hlava je uvolněná a dítě s ní pohybuje spodním obloučkem ze strany na stranu nebo i dopředu. Lze namotivovat představou jablka na stopce nebo písničkou „Koulelo se, koulelo červené jablíčko“ (Tichá, 2005).

4.4.2 HRY S DECHEM

Po uvolňovacím cvičení může učitel pracovat s dechem dětí pomocí her, které jsou vypsány níže. Při hrách s dechem a zpěvu je důležité, aby učitel kontroloval, zda děti provádí dýchání správně (nádech nosem a výdech pusou).

„Chytání deště“

Zaměření: navození klidného nádechu (hlubokého)

Popis: děti se snaží stát jako svícen (stoj mírně rozkročný, mírně pokrčené paže do stran, předloktí směřuje vzhůru). Tento postoj umožní uvolnění těla a přirozený pohyb bránice. Děti se snaží nadechnout a s pomalým výdechem sbalit do lehkého předklonu. Jejich ruce přitom směřují z polohy svícnu do překřížení před břicho. Poté se rychle nadechnou, vrátí do polohy svícnu a proces se opakuje. Děti se „promění“ ve stromy, které pomocí svých větví, jež se předklání, chytají kapky padajícího deště (Tichá, 2005).

„Foukání do pířka“

Zaměření: prodlužování výdechu

Popis: tato hra se provádí u stolu, kdy se stoly v MŠ spojí dohromady a vytvoří se z nich řada (stačí dva stoly). Na kraj stolu se položí pířko, které se děti budou snažit za pomoci jednoho výdechu dostat co nejdále.

Modifikace pro starší děti: starší nebo zkušenější děti mohou pířko foukat nad sebe a snažit se je udržet ve vzduchu co nejdéle to půjde (mezitím se mohou nadechnout, kolikrát potřebují), (Tichá, 2005).

Modifikace s větrníkem: místo foukání do pířka lze také použít větrník. Cílem je, co nejdéle na jeden nádech a výdech roztočit větrník. Děti sledují, jaký větrník se nejdéle točí. Tato alternativa se dá také použít v případě, pokud je některé dítě alergické na peří.

„Had“

Zaměření: volný a prodloužený výdech pomocí hlásky s

Popis: jako motivace může být říkanka „Had leze z díry“. S dětmi bude učitel stát např. ve tvaru kruhu, aby na všechny děti dohlédl. Děti budou pomocí ruky kreslit „do vzduchu“ pohyb hada a budou se snažit pomocí úst co nejdéle syčet. Učitel by si měl dát pozor na

toto cvičení, protože nějaké děti mohou mít problémy vyslovit ostré s (pro prodloužení dechu bez pomoci hlásky lze použít hru „Foukání do pířka“), (Tichá, 2005).

„Štěkáni“

Zaměření: výrazová práce s hlasem, činnost hlasivek, která probíhá dohromady s bránicí

Popis: tato hra jde cvičit vestoje nebo i vsedě. Děti si mohou vyzkoušet, jak štěká malý pes, zlý anebo smutný pes na slabiky hu-fu nebo ha-fu a mohou štěkat různě vysoko (Tichá, 2005).

4.4.3 ARTIKULAČNÍ HRY

Artikulační hry pomohou dítěti uvolnit rty, čelisti a tváře, uvolnit prostor kolem hrtanu. K artikulačním hrám lze také zařadit i příběhy s oromotorickými cviky¹², jež uvolňují mluvidla.

„Odfrknutí koně“

Zaměření: uvolnění čelistí a rtů, bránice se stává aktivní

Popis: „Zkusíme si, jak vypadá, když si odfrkne kůň. Co myslíte, jak si asi takový kůň může odfrknout? Napřed si promasírujeme tváře a svaly kolem úst.“ Děti se snaží odfrknout na „prh“ a uvolnit při tom rty a čelisti (Tichá, 2005).

„Žáby“

Zaměření: uvolnění čelisti a jazyka, otvírání prostoru nad hrtanem

Popis: „Děti myslíte si, že si žáby u rybníka dělají vlastní koncert s orchestrem? Zkusíme to taky a zahrajeme si na žáby.“ Děti si zkusí na „kva, kva“ uvolnit čelist. Při vyslovení těchto slov dochází ke snižování polohy hrtanu a uvolnění svalů kolem hrtanu. Učitel by si měl všimnout, zda dětem poskakuje břicho při hře (Tichá, 2005).

„Zrcátka“

Zaměření: správné nastavení úst do tvaru o, uvolnění čelisti

Popis: „Teď si děti udělejte z rukou zrcátka (učitel předvede), chcete se do něj podívat, ale zrcátka potřebují vyčistit. Tak co s tím? Co kdybychom na ně zkusili lehce dýchnout?“ Učitel upozorní, aby dýchly jen krátce (stačí jen dvakrát). Sleduje, jak se dětem ústa

¹² Oromotorika se zabývá pohybem mluvních orgánů během artikulace. Cvičí se pohyby tváří, jazyka, rtů a čelistí.

nastavují do tvaru o a lehce jim poskakuje břicho při vydechnutí. Hlídá, zda se dětem nezvedají při dýchání ramena. K větší motivaci by šla využít nějaká menší zrcátka nebo zrcadla v umývárně, pokud budou k dispozici (Tichá, 2005).

4.5 PŘÍKLADY LIDOVÝCH PÍSNÍ

Pro děti v MŠ se vybírají krátké písně s jednoduchým a snadno zapamatovatelným rytmem a melodií. Pro zpěv se častěji volí písně lidové než písně umělé. Lidové písně se předávají z generace na generaci a jsou pro děti zábavné, snadno zapamatovatelné i jednoduché. Umělé písně lze využít spíše k pohybovým činnostem nebo k jednoduchému tanci. Při zpěvu je důležité brát ohled na správné držení těla, správné tvoření zpěvního hlasu a tónu.

Pro inspiraci je níže uvedena tabulka 2 s příklady lidových písní, které jsou vhodné do MŠ. V tabulce je sloupec s tónovým rozsahem písní, který se pohybuje od 3 tónů až k rozsahu do 8 tónů. Učitel by neměl sledovat jen tónové rozsahy písní, ale i dětské rozsahy. Pokud si učitel vybere píseň, jež má rozsah 4 tóny, tak by se měla zpívat ve správném tónovém rozsahu, např. od d¹ do g¹. Pokud si tedy učitel vybere píseň, která je napsaná v C dur a v písni se vyskytuje tón c¹ (nebo nižší), tak je přijatelnější píseň přetransponovat do vyšší polohy, např. D dur (Kubecová, Pehelová, Slavíková, Růžičková, Váňová, 2017).

Tabulka 2: Příklady lidových písní (zdroj: Kubecová, Pehelová, Slavíková, Růžičková, Váňová, 2017, s. 57-59)

TÓNOVÝ ROZSAH	PŘÍKLADY PÍSNÍ
3 tóny	Halí, belí; Houpy, houpy
4 tóny	Já mám malovanou vestu; Pod naším okýnkem; Zlatá brána
5 tónů	Běží liška k táboru; Cib, cib, cibulenká; Maličká su; Ovčáci, čtveráci; Pec nám spadla
6 tónů	Kočka leze dírou; Prší, prší; Stojí vrba košatá; Šel zahradník do zahrady; Tancovala žížala; Adámku náš
7 tónů	Na tý louce zelený; Pásla ovečky; kalamajka
8 tónů	Já jsem muzikant; Já mám koně; komáři se ženili; Tluče bubeníček

V rozmezí tří tónů zpívají tříleté děti. Čtyřleté děti mohou mít až šestitónový rozsah, který leží v prostoru jednočárkované oktávy a starší děti (předškoláci) mohou dosáhnout rozsahu sedmi až osmi tónů. Pokud je u dítěte zjištěn menší zpěvní rozsah, může to být způsobeno absencí zpěvu (Lišková, 2006).

Dbát na vhodný výběr písně je velice důležité, neboť nevhodný výběr může zapříčinit, že se dítě nenaučí zpívat. Může dojít jen k přednesu nebo k recitaci textu a melodie se může stát univerzální pro ostatní písně. V horším případě může dojít až k poškození hlasivek.

V teoretické části je popsáno, co všechno souvisí se zpěvem, co jsou pěvecké činnosti, jak má vypadat správný pěvecký postoj, co zahrnuje pojem hlasová hygiena, jaké jsou anatomické a fyziologické předpoklady hlasového projevu a jaké písně jsou vhodné do prostředí MŠ.

V teoretické části je také popsán návod na nácvik písně, který se prolíná do praktické části. Konkrétně zásady a příprava na nácvik písně, jelikož záměrem je zjistit, zda se učitelé v MŠ řídí těmito zásadami, a zda si dělají přípravu pro nácvik písně.

5 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části budu zkoumat, jak učitelé v MŠ pracují se zpěvem dětí při nácviu nové písně. Je zde pospána kapitola, která se bude zabývat samotným nácvikem písně, přípravou pro nácvik, motivací a hrami, které jsou zaměřeny na uvolnění těla. Popíši také cíle, metody výzkumu a celkové shrnutí a vyhodnocení výzkumu.

5.1 CÍLE KVALIFIKAČNÍ PRÁCE

Cílem bakalářské práce je:

- **zjistit, jaký způsob rozezpívání učitelé v MŠ používají před nácvikem písně;**
- **zjistit, zda se učitelé v MŠ řídí zásadami při nácviu písně;**
- **zjistit, jaké hudební nástroje převážně používají učitelé v MŠ při nácviu písně;**
- **zjistit, jaká je nejčastější činnost, která doprovází nácvik písně v MŠ.**

5.2 METODOLOGIE VÝZKUMU

Pro praktickou část jsou zvoleny metody, které náležejí svým charakterem ke kvalitativnímu výzkumu. Ve výzkumu jsou použity metody pozorování a polostrukturovaný rozhovor. Byl zvolen tento typ výzkumu, jelikož se nabízel k tomuto tématu a také proto, že pozorování a rozhovor nezasahuje do probíhající výuky.

Z hlediska etiky výzkumu bylo zajištěno, aby veškeré úkony byly anonymní. Učitelé MŠ svým podpisem poskytli povolení k realizaci praktické části v jejich třídách a autorka svým podpisem souhlasila s důvěrností a anonymitou zjištěných informací k této bakalářské práci (Příloha č. 1).

5.2.1 METODA POZOROVÁNÍ

Metoda pozorování je „založena na sledování a následné analýze jevů, které lze vnímat smysly“ (Skutil, 2011, s. 101). Pozorování bylo zapisováno do pozorovacího archu (Příloha č. 2), kde byly objektivně popisovány činnosti v MŠ při nácviu písně a svoje subjektivní komentáře. Bylo popisováno co nejvíce věcí, které byly zpozorovány a zároveň byly vyhodnoceny i reakce dětí. Pozorování bylo přímé, zúčastněné a krátkodobé.

Zásadní výhodou při pozorování je přímé sledování jevů. Nevýhodou může být příprava pozorování a časová náročnost. Záleží také na pozorovateli, zda se dokáže soustředit, jakým způsobem zaznamenává informace, jestli vybírá správné a potřebné informace atd.

5.2.2 METODA ROZHOVORU

Byl využit polostrukturovaný rozhovor, také jako „*rozhovor pomocí návodu, částečně řízený*“ (Reichel, 2009, s. 110), který se skládá z 5 položených otázek (Příloha č. 3), jež mohou mít ještě položeny doplňující dotazy. „*Tazatel se drží předem připravených otázek, avšak průběžně reaguje na podněty, které přicházejí ze strany respondenta*“ (Skutil, 2011, s. 91). Tento typ rozhovoru se pravděpodobně řadí k těm nejrozšířenějším. Výhodou rozhovoru je přímý kontakt osob, volnost v kladení otázek, možnost dožadovat se dovysvětlení zodpovězených otázek a získat i osobní či důvěrné informace o respondentovi. Na druhou stranu může být rozhovor časově náročný (na přípravu a vyhodnocování) a obtížněji zaznamenatelný.

Forma polostrukturovaného rozhovoru byla použita proto, aby bylo možno, se o učitel, který bude provádět nácvik písňe, dozvědět více informací k jeho charakteristice a také proto, že tento typ rozhovoru ulehčuje práci při pozdějším vyhodnocování.

5.3 REALIZACE VÝZKUMU

Výzkum jsem realizovala v pěti MŠ po dobu 2 měsíců (5 návštěv). Kontaktovala jsem učitelky, které mě osobně znaly ještě před studiem, neboť jsem jejich třídu navštěvovala během studia na praxi. Všechny učitelky jsem seznámila s mým výzkumem a požádala o jejich písemný souhlas o povolení pozorování a rozhovoru. Pozorování jsem zaznamenávala do předem připraveného pozorovacího archu a rozhovor, který byl polostrukturovaný, jsem zaznamenávala ručně na papír.

K vyhodnocení pozorování a rozhovorů jsem využila metodu **kódování**. Proces kódování spočívá v tom, že se klíčové informace nebo situace rozhovoru a pozorování označí zvolenými výstižnými kódy, které se poté sdružují do nadřazených kategorií. „*Jako kódy je možné používat běžná slova, odborné termíny anebo tzv. vivo kódy, což jsou citace z výpovědí samotných respondentů*“ (Skutil, 2011, s. 219).

Klíčové situace jsem určila na základě podnětů, které se v pozorování objevovaly nejčastěji, a které jsem se snažila sledovat. Nejprve jsem takto vyhodnotila pozorování a poté rozhovor.

5.3.1 SBĚR DAT

Sběr dat proběhl během 5 návštěv ve třech heterogenních třídách a dvou homogenních třídách. Heterogenní třídy navštěvovaly děti ve věku 3–6 let. Homogenní třídy navštěvovaly děti věku 2–3 roky. Do těchto tříd jsem docházela vždy před řízenou činností. Do chodu třídy jsem se nijak nezapojovala a při probíhajícím pozorování seděla stranou a nijak na sebe neupozorňovala, aby děti svou pozornost upínaly spíše k učiteli. Po pozorování proběhl s učitelkou, která prováděla nácvik písně, polostrukturovaný rozhovor, který se skládal z 5 otázek.

U získaných dat z rozhovorů proběhla během zápisu jejich redukce, aby se ulehčilo jejich vyhodnocení. Prvotní záznamy s redukovánými daty byly prováděny ručně a později byly přepsány pomocí textového editoru do osobního počítače. K redukováným datům jsem připojila zajímavé výpovědi od učitelek MŠ.

5.3.2 VYHODNOCENÍ POZOROVÁNÍ

Ve vyhodnocení pozorování jsem vytvořila kategorii Zpěv, do které jsem zařadila kódy jako rozezpívání, správný pěvecký postoj, zpěvní hlas učitele a doprovodné činnosti ke zpěvu. V pozorování vyšla jen jedna kategorie, ale není to problém, jelikož se někdy jako prostředek výzkumu a vyhodnocení kvalitativních dat používá i samostatné kódování. Jako samostatné kódy jsem vytvořila: prvotní seznámení dětí s písní, zařazení písně do tématu a hudební nástroje, jež uvedu jako první.

- **zařazení písně do tématu**

Učitelka č. 1 zvolila píseň „Hřej, sluníčko hřej“. Tato píseň byla motivovaná na příchod jara a na probouzení sluníčka, které nechtělo vstávat. Učitelka č. 2 pracovala s písní „Ospalá sněžienka“. Píseň byla o sněžence, která zaspala jaro. Učitelka č. 3 učila děti „Rybička maličká“ kvůli besídce, která je čekala. Učitelka č. 4 využila píseň „Včelka“, jež byla motivována také jarem. Učitelka č. 5 vybrala píseň „Pec nám spadla“. Tato píseň nijak nezapadala do tématu.

- **prvotní seznámení dětí s písní**

Vyhodnocení prvotního seznámení dětí s písní dopadlo tak, že čtyři učitelky z pěti zazpívaly dětem celou píseň i s využitím hudebního nástroje. Jedna učitelka pustila dětem nazpívanou písničku (nahrávku) z mobilního telefonu.

- **hudební nástroje**

Vyhodnocovala jsem, na jaký hudební nástroj hrají učitelky při nácvičce písně. Učitelka č. 1 hrála z paměti na elektronické klávesy tak, aby byla natočena směrem k dětem. Učitelka hrála akordový doprovod. Učitelka č. 2 hrála podle not na klavír, ale seděla zády k dětem, takže děti neviděly učitelce na obličej. Doprovázela píseň také akordově. Učitelka č. 3 hrála první sloku písně pomocí akordů na klavír, u kterého seděla zády k dětem. Zbylé dvě sloky učitelka hrála také pomocí akordů na kytaru tak, že si židli otočila směrem k dětem, aby na ni děti viděly. Celou píseň hrála z paměti. Učitelka č. 4 hrála dětem na klavír celou píseň z not, kdy děti stály u ní u klavíru, protože klavír byl natočen tak, že by učitelka seděla zády k dětem. Tato učitelka střídala dva doprovody v levé ruce. Hrála kombinovaně a stylem polky. Učitelka č. 5 nehrála na žádný hudební nástroj. Využila jen rytmické nástroje, na které hrála ona, její kolegyně a i děti (tamburína, dřívka, rolničky, triangl, rumbakoule).

Dále je zde uvedena kategorie Zpěv, ve které jsou vytvořeny tyto kódy (rozezpívání, správný pěvecký postoj, zpěvní hlas učitele a doprovodné činnosti ke zpěvu).

ZPĚV

- **rozezpívání**

Rozezpívání se objevilo v 1 pozorování z 5. Toto rozezpívání proběhlo formou opakování sestupné řady, která byla tvořena 3 tóny. Tyto 3 tóny byly brány z následujících stupnic jdoucích po sobě (počínaje C dur). Učitelka zahrála vždy tóniku¹³ dané stupnice pro představu, poté zahrála 5., 3., 1. stupeň z dané stupnice již se zvukem zvířete, které zazpívala a s ní rovnou i děti. Rozezpívání se provádělo pomocí 4 zvířat, které děti vymyslely: medvěd (brum), žába (kvak), pták (pí) a včela (bzum). Zbylé 4 třídy rozezpívání neprováděly.

- **správný pěvecký postoj**

¹³ Tónika je první stupeň ve stupnici, od kterého se vytváří tónický kvintakord (1., 3. a 5. stupeň ve stupnici).

Důraz na správný pěvecký postoj, sed či klek jsem nevyzozorovala ani u jedné třídy. V jedné třídě alespoň děti stály. Ve zbylých čtyřech třídách učitelky nechaly děti při zpívání sedět tak, jak to dětem bylo příjemné a pohodlné. Děti při zpěvu seděly shrbeně, některé si podpíraly hlavu a některé dokonce na koberci ležely.

- **zpěvní hlas učitele**

Výsledky pozorování a hodnocení zpěvního hlasu učitele byly odlišné. Učitelka č. 1 měla velmi příjemný, čistý hlas a zajímavý hlasový tónbr. Při zpěvu velmi dobře intonovala. U učitelky č. 2 jsem měla pocit, že její zpěv byl násilím tlačný přes hlasivky. Měla jsem pocit, jako by se snažila svým zpěvem děti překřičet. Nebyl to zcela čistý zpěv, ale intonovala také velmi dobře. Zpěv učitelky č. 3 nebyl příliš zřetelný. Bohužel jsem ji při zpěvu tolik neslyšela a nebylo jí zřetelně rozumět. Její kolegyně se snažila také zpívat, aby jí trochu pomohla. Bylo slyšet, že její zpěv je intonačně čistý a se zajímavou barvou, ale její výraz byl velmi neurčitý. Učitelka č. 4 měla velmi pěknou barvu hlasu a výborně intonovala. Její intonační projev byl čistý a hlas rozezpíváný i přesto, že tvrdila, že je mírně nachlazená. Byla pro děti svým hlasem velkou oporou. Učitelka č. 5 zpívala čistě, měla hezkou barvu hlasu a její zpěv dokázal vést ostatní děti.

- **doprovodné činnosti ke zpěvu**

Jedna třída doprovázela poprvé zpěv tancem a podruhé (při opakování) zařadila hru na tělo, tři třídy využily tanec a zbylá jedna třída hru na tělo.

5.3.3 VYHODNOCENÍ POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU

K vyhodnocení polostrukturovaného rozhovoru jsem použila stejnou metodu jako v předešlém vyhodnocení. Jednotlivé výpovědi od respondentek jsem kódovala a vytvořila jednu kategorii s názvem Hudební dovednosti, do které jsem zařadila tyto kódy: hudební nástroj, zpěv. Zvláště jsem utvořila kódy s těmito názvy: dosažené vzdělání s ohledem na MŠ, praxe v MŠ, aktivní hudební činnosti a ovlivnění dosaženým hudebním vzděláním. Do vyhodnocení jsem přidala i přímé výpovědi respondentek, které mi přišly zajímavé.

- **dosažené vzdělání s ohledem na MŠ**

Zde vyhodnocuji, jaké nejvyšší dosažené vzdělání měly učitelky, co prováděly nácvik písně, s ohledem na práci v MŠ. Tři učitelky z pěti mají vystudovanou SŠ s maturitou v oboru předškolní a mimoškolní pedagogika. Jedna učitelka má vystudovanou VOŠ s oborem

sociální pedagogika a zbylá učitelka vystudovala VŠ v oboru: předškolní a mimoškolní pedagogika.

- **praxe v MŠ**

Vyhodnocení délky praxe jsem rozdělila na 3 časové období, které měly z hlediska let k sobě nejbližší. Praxi v MŠ do 5 let měly dvě učitelky (3,5 roku, 5 let). Jedna učitelka měla praxi 24 let. Dalším dvěma učitelkám se délka praxe pohybovala okolo 40 let (38 let, 40 let).

HUDEBNÍ DOVEDNOSTI

- **hudební nástroj**

Jedna z pěti dotazovaných učitelek se učila hrát na klavír na SŠ během studia (4 roky) a hrála v ZUŠ na flétnu. *„Pro školku jsou 4 roky na SŠ dostačující...ten základ úplně stačí, ty lidovky.“* *„Hru na flétnu používám u starších dětí, protože když hraju, tak nemůžu zpívat.“* Jedna z pěti dotazovaných učitelek hrála také na klavír během studia na SŠ (4 roky) a 8 let hrála na klavír v ZUŠ. Jedna z pěti dotazovaných se učila hrát na housle během studia na SŠ (4 roky). *„Jako malá jsem chodila do ZUŠky a hrála na klavír, ale musela jsem skončit, protože mi onemocněla maminka a z klavíru sešlo a pořídít si ho bylo drahé, a tak jsem začala hrát na housle. Ale kdybych teď měla více času, tak bych doma hrála podle klavírní školy.“* Jedna z pěti dotazovaných hrála na klavír během studia na VŠ (3 roky). *„Od mala hraju na kytaru a v létě u táboráku.“* Zbylá učitelka nemá žádné hudební zkušenosti ani dovednosti.

Jedna učitelka při rozhovoru dodala: *„Navštěvujeme hudební semináře s hudebními nástroji, rytmizací...Zaměstnavatel nám zaplatí hudební seminář, který je 2x do roka. Bud' si ho vybereme samy, nebo nám ho vybere i vedoucí, když vidí, že má učitelka někde mezery.“*

- **zpěv**

Jedna z pěti dotazovaných učitelek se zmínila o pěveckém sboru, který navštěvovala na ZŠ. Ostatní se o žádném sólovém či sborovém zpěvu nezmínily.

Dále uvedu jen samostatné kódy jako: aktivní hudební činnosti a ovlivnění dosaženým hudebním vzděláním.

- **aktivní hudební činnosti**

Všech pět učitelek na otázku, zda provozují aktivní hudební činnosti, odpovědělo „ano“ s tím, že všechny využívají zpěv během rituálů v MŠ. Jedna z nich uvedla: *„Pravidelně provozujeme a ony (myšleno děti) i chtějí, že si třeba samy řeknou...že třeba zpíváme i venku.“*

Dvě učitelky z pěti uvedly, že zpívají každou volnou chvíli. *„Zpíváme každou volnou chvíli, i když čekáme na oběd.“* *„Každou volnou chvíli zpíváme. Zpíváme rádi jak my, tak i děti.“*

- **ovlivnění dosaženým hudebním vzdělání**

Čtyři z pěti dotazovaných učitelek odpověděly, že je jejich dosažené hudební vzdělání určitým způsobem ovlivňuje. Jedna z pěti učitelek na tuto otázku odpověděla, že žádné hudební vzdělání nemá, ale dodala: *„Dokážu zahrát na klavír jen několik lidových písní, které jsem se naučila jako malá, a které si doteď pamatuji.“*

Objevily se 2 výpovědi o transpozicích. *„Ano, protože díky tomu hudebnímu vzdělání, které mám, tak jsem schopná si dát písničku, která je ve vysoké tónině, do jiné stupnice, takže si ji přetransponovávám.“* *„Sama transponovat bych se asi nenaučila.“* Bez VŠ by se jedna z dotazovaných nenaučila hrát na klavír. *„Ano, bez hudebního vzdělání na VŠ bych neuměla a hrát na klavír...nenaučila bych se to.“* Jedna také zavzpomínala na dětství. *„Když jsem chodila do ZUŠky na nauku jako malá, tak v podstatě ta nauka v člověku zůstane.“* a v neposlední řadě se objevil odkaz na SŠ a sbor. *„Hodně mi pomohla intonační cvičení na SŠ, to mi hodně dalo a také to, že jsme byly sborová třída.“*

5.4 INTERPRETACE DAT A DISKUZE VÝSLEDKŮ

V této podkapitole uvedu klíčová zjištění z pozorování a rozhovorů, které souvisí s cíli kvalifikační práce, a které dávají odpovědi na položené otázky a limity. Toto výzkumné šetření bylo pouze lokální, tzn., že v jiné lokalitě se vyhodnocení budou lišit. Záleží také, jaké vzdělání z hlediska hudby má učitel, a jaký má on sám vztah k hudbě. Dalším úskalím může být, jak často se ve třídě provádí hudební činnosti a v jaké míře. Za obecně platnou informaci považuji hru na klavír. Učitelé, kteří mají větší zkušenosti s hrou na klavír (docházení do ZUŠ), tak je jejich úroveň při hře na klavír vyšší. Obecně také platí, že nejvíce používaným hudebním nástrojem je klavír, případně jiný klávesový nástroj.

Cílem bylo:

- **zjistit, jaký způsob rozezpívání učitelé v MŠ používají před nácvikem písně;**

Odpověď na tuto otázku je lehce znepokojující, protože až na jednu učitelku, rozezpívání neprobíhalo. Proto mohu popsat, jak vypadalo pouze jedno rozezpívání v MŠ. Učitelka využila rozezpívání, které proběhlo formou opakování sestupné řady, která byla tvořena 3 tóny. Tyto 3 tóny byly brány z následujících stupnic jdoucích po sobě (počínaje C dur). Učitelka zahrála vždy tóniku dané stupnice (aby měly děti představu), poté zahrála 5., 3., 1. stupeň z dané stupnice. Rozezpívání se provádělo pomocí 4 zvířat, které děti samy vymyslely: medvěd (brum), žába (kvak), pták (pí) a včela (bzum). Tyto zvuky děti opakovaly podle zahrané tóniky z dané stupnice.

Získaná data o výše zmíněném rozezpívání jsou v souladu s teorií¹⁴.

Při zjišťování tohoto cíle se naplnilo moje očekávání toho, že učitelé MŠ rozezpívání neprovádí. Domnívám se, že učitelé MŠ považují rozezpívání dětí před nácvikem písně za zbytečné.

- **zjistit, zda se učitelé v MŠ řídí zásadami při nácviku písně;**

Učitelky MŠ se snažily být vzorem se svým zpěvem a zřetelně artikulovat (ať už v běžné mluvě či zpěvu). Snažily se, aby jejich zpěv byl intonačně čistý, ale ne vždy se to dařilo. Všechny nácviky písně byly doprovázeny hudebními nástroji. Zpozorovala jsem hru na tělo, tance a i použití rytmických nástrojů ke zpěvu. Dokonce jsem jednou zpozorovala, když učitelka zpívání dětí zastavila a upozornila je, že při zpívání se nekřičí. Při jednom pozorování učitelka učila jen text celé písně, který by se ale neměl učit zvlášť. Ani u jednoho pozorování nebylo znatelné, že by učitelky dávaly pozor na správný postoj či sed dětí při zpěvu.

Tyto zásady jsem porovnávala se zásadami uvedenými v teoretické části práce¹⁵.

Očekávala jsem, že většina pozorovaných učitelek MŠ budou učit text písně samostatně, ale toto očekávání bylo vyvráceno.

¹⁴ Rozezpívání odpovídá teorii, kterou popisuje publikace: TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

¹⁵ Zásady jsou zpracované v kapitole 4.1 Zásady pro nácvik písně nebo v dostupné publikaci: LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2006. ISBN 80-86307-26-3.

- **zjistit, jaké hudební nástroje převážně používají učitelé v MŠ při nácviu písňe;**

Nejčastěji byl jako hudební nástroj použit klavír. Zřejmě proto, že většina respondentek měla při svém studiu (na SŠ či VŠ pedagogického směru) povinné hodiny klavíru. Do ZUŠ, na hodiny klavíru, docházely jen 2 respondentky.

Toto zjištění naplnilo moje očekávání, jelikož na většině SŠ a VŠ pedagogického směru jsou hodiny klavíru povinné.

- **zjistit, jaká je nejčastější činnost, která doprovází nácvik písňe v MŠ.**

Mezi nejčastěji realizované doprovodné činnosti k nácviu písňe byl zvolen pohyb (konkrétně tanec). Zpozorované tance děti bavily a motivovaly je k tomu, aby u nácviu písňe vydržely déle.

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce byla zaměřena na práci učitele MŠ s nácviem nové písně. Byly vytvořeny 2 části práce, a to část teoretická a část praktická.

Teoretická část je zaměřena na pěvecké činnosti a nácvi písně, kde jsou popsány zásady, metody a postup nácviu na základě studia odborné literatury.

V praktické části jsem zjišťovala, jak probíhá nácvi písně učitele v MŠ. Tento výzkum jsem prováděla pomocí pozorování a polostrukturovaného rozhovoru, který byl uskutečněn v 5 třídách, z toho byly 3 heterogenní a 2 homogenní. Nejprve jsem provedla pozorování a poté polostrukturovaný rozhovor s 5 otázkami s učitelem MŠ, který prováděl nácvi písně.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, jak učitel MŠ pracuje při nácviu nové písně. Pod tento cíl spadaly 4 dílčí cíle, kdy jsem zjišťovala, jak učitel MŠ provádí rozezpívání dětí, jakými zásadami se řídí, jaké hudební nástroje převážně používá a jaká činnost nejčastěji doprovází nácvi písně.

Bylo zjištěno, že se z větší části rozezpívání v MŠ neprovádí. Učitelé MŠ se z hlediska zásad řídili správnou artikulací, snažili být vzorem při zpěvu a dobře intonovat. Až na jeden případ byl text písně učen samostatně. Nejčastěji používaným hudebním nástrojem byl klavír. Píseň byla doprovázena jak pohybem (tancem), tak i hrou na tělo či hudebními i rytmickými nástroji.

Dílčí cíle byly zjištěny a naplněny – až na jeden, který byl zpozorován pouze v jedné třídě a proto jej nebylo možné porovnat s ostatními třídami.

RESUMÉ

Tato bakalářská práce se zabývá pěveckými činnostmi a prací učitele MŠ s nácvikem nové písně. Práce je rozdělena na dvě části – teoretická a praktická část.

První část se zabývá teorií a charakteristikou anatomických a fyziologických předpokladů hlasového projevu, pěveckých činností a nácviku písně v MŠ.

Druhá část práce je soustředěna na výzkum, který se zaměřuje na práci učitele MŠ s nácvikem nové písně. Zaměřuje se také na průběh nácviku písně. Byla využita metoda pozorování a polostrukturovaného rozhovoru.

SUMMARY

This bachelor's thesis is about singing activities and teacher's work of kindergarten with practising a new song. The work is divided into two parts – theoretical and practical part.

The first part deals with the theory and characteristics of the anatomical and physiological prerequisites of vocal expression, singing activities and song practice in kindergarten.

The second part is focused on research, which focuses on the work of teachers in kindergarten with practicing a song. It also focuses on the progress of song practice. I used methods of observation and semi-structured interview.

SEZNAM LITERATURY

FUKAČ, Jiří a VYSLOUŽIL, Jiří. *Slovník české hudební kultury*. Praha: Editio Supraphon, 1997. ISBN 80-7058-462-9.

KRÁLOVÁ, Eva; KODEJŠKA, Miloš; STRENÁČIKOVÁ, Mária a KOŁODZIEJSKI, Maciej. *Hudební klima a dítě = Hudobná klíma a dieťa*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2016. ISBN 978-80-7290-885-1.

KUBECOVÁ, Markéta; PEHELOVÁ, Marcela; SLAVÍKOVÁ, Marie; RŮŽIČKOVÁ, Veronika a VÁŇOVÁ, Hana. *Rozvíjíme hudební dovednosti dětí*. Rozvíjíme dítě v jednotlivých oblastech předškolního vzdělávání. Praha: Raabe, [2017]. ISBN 978-80-7496-322-2.

LIŠKOVÁ, Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*. Dotisk 2. vydání. Praha: Raabe, [2006]. ISBN 978-80-87553-65-7.

MICHELS, Ulrich. *Encyklopedický atlas hudby*. Přeložil Miroslav SRNKA. Encyklopedický atlas. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-238-3.

OBEŠLOVÁ, Miluše. *Význam hlasové výchovy při nápravě mluvního hlasu*. Hradec Králové: Tandem, 2014. ISBN 978-80-86901-28-2.

RAKOVÁ, Milena; ŠTÍPLOVÁ, Ljuba a TICHÁ, Alena. *Zpíváme a nasloucháme hudbě s nejmenšími*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-543-1.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Sociologie. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SEDLÁK, František a VÁŇOVÁ, Hana. *Hudební psychologie pro učitele*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2303-0.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

TICHÁ, Alena. *Učíme děti zpívat: hlasová výchova pomocí her pro děti od 5 do 11 let*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-916-X.

TICHÁ, Alena. *Vokální činnosti jako prostředek rozvoje hudebnosti a zpěvnosti žáků*. Praha: Univerzita Karlova, 2007. ISBN 978-80-7290-318-4.

VYDROVÁ, Jitka. *Rady ke zpívání, aneb, Co může zpěvákům poradit odborný lékař*. Praha: Práh, 2009. ISBN 978-80-7252-252-1.

VYSLOUŽIL, Jiří. *Hudební slovník pro každého*. Edice populárně-naučné literatury. Vizovice: Lípa, 1995. ISBN 80-901199-0-5.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Postavení hlasivek (zdroj: Obešlová, 2014, s. 72) 7

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Hellwagův trojúhelník (zdroj: Obešlová, 2014, s. 76)	9
Tabulka 2: Příklady lidových písní (zdroj: kubecová, Pehelová, Slavíková, Růžičková, Váňová, 2017, s. 57-59).....	31

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Náslech a pozorování vzdělávání v MŠ / rozhovor

INFORMOVANÝ SOUHLAS PEDAGOGA

Vyjadřuji souhlas s přítomností studentky/studenta při vzdělávání v MŠ, s pozorováním a s pořizováním poznámek do záznamového archu pro účely sběru dat sloužících pro vypracování kvalifikační práce a případný terénní pedagogický výzkum. Souhlasím s anonymním zaznamenáním mých vyjádření v rozhovoru.

UJIŠTĚNÍ

Získané údaje budou zpracovány tak, aby nemohlo dojít k identifikaci konkrétních pedagogů, dětí, tříd nebo mateřských škol. Je zajištěna anonymita všech zúčastněných a důvěrnost zacházení se získanými údaji jak v průběhu výzkumu, tak i po jeho skončení. Budou dodržena pravidla etiky výzkumu i veškeré legislativní předpisy. V případě zájmu Vás můžeme informovat o výsledcích práce.

SOUHLASÍM

dne: 27. 3. 2024

vyučující:

vaše jméno (škola, město) nebudou nikde zveřejněny

Děkuji Vám za vstřícnost a spolupráci

.....
Eva Kválková

jméno a příjmení studentky/studenta

studující Fakulty pedagogické

Západočeské univerzity v Plzni

Příloha č. 2 (s. 1)

Datum 6.3.2024 třída 18 dětí
2-3 roky pozorovatel/ka (podpis) Mimiková číslo archu 1.

Čas (hod. min.)	Délka v min.	Objektivní popis Činnost učitelky/učitele, dětí/žáků, situace, procesy, události, pomůcky – učebnice, noty, nástroje	Subjektivní komentář Atmosféra, zaujetí dětí/žáků a učitelky/učitele, hodnotící poznámky
9:12	1	učitelka rozdala každému dítěti podložku (květinová listy), aby každé dítě mělo svoje místo	učitelka pověřila jako motivaci podložky, které měly určit tvar a odlišné barvy od navzájem
9:13	2	učitelka oslovila děti o jména, povídám o slůvku proč je důležitější, co děti: "Bodová ta srovňáka... jaké máš podrouček?"	každé dítě si hledalo svoje místo, každé dítě mělo své místo
9:15	2	děti vymýšleli různé srovňáky, které mají (mudrovič, nábo, plátek, věta, ...) → učitelka jako srovňák pověřila na rozspívání	děti se spojila do činnosti a děti bavilo ta srovňák vymýšlet
9:17	1	učitelka přijímá od dětí jak výje srovňáka děti mají	
9:18	4	učitelka rozspívá děti, které stojí na podložce a dívají se na mě → učitelka rozspívá děti na souky srovňák (brum, kvak, pí, beum...) (složena 3 tonová řada - T)	rozspívám bylo krátké a jednoduché pro děti, které je i bavilo - prováděla je s klávesy
9:22	1	učitelka děti pochválila a začala hrát písně o přetváření část písně: "Hry, slůvko hry" plá se dítě a vyprávějí význam "hry, doty hry" a spívají rytmus	učitelka hrála na elektronické klávesy a byla šťastná činem že dětem aby na mě každé dítě mělo
9:23	2		učitelka hrála písně o doprovodem a opomně

Příloha č. 2 (s. 2)

Datum 6.3.2024 třída 18 dětí 2-3 roky pozorovatel/ka (podpis) Haničková číslo archu 1.-1

Čas (hod. min.)	Délka v min.	Objektivní popis Činnost učitelky/učitele, dětí/žáků, situace, procesy, události, pomůcky – učebnice, noty, nástroje	Subjektivní komentář Atmosféra, zaujetí dětí/žáků a učitelky/učitele, hodnotící poznámky
9:25	1	učitelka s dětmi opakuje písničku a přetváří se druhá učitelka, která předvádí jednoduchý tančík	tančík děti velmi bavil všechny děti učitelku napodobovaly
9:26	1	opakuje písničku s koncem	
9:27	1	písničku i tančík skouší děti s učitelkou v kruhu	jednoduchá obměna, která děti motivuje ke činnosti pětou v kruhu ať se všichni učí

Příloha č. 3

ROZHOVOR

1) Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání s ohledem na práci v MŠ?

SŠ – obor: předškolní a mimoškolní pedagogika

2) Jak dlouhou máte praxi v MŠ?

24 let

3) Jaké je Vaše hudební vzdělání?

SŠ – 4 roky povinně klavír

ZUŠ – flétna (nevzpomíná si, kolik let hrála)

„Na základní škole jsem chodila do pěveckého sboru.“

„Pro školku jsou 4 roky na SŠ dostačující...ten základ úplně stačí, ty lidovky.“

„Navštěvujeme hudební semináře s hudebními nástroji, rytmizací, ... Zaměstnavatel nám zaplatí hudební seminář, který je 2x do roka. Buď si ho vybereme samy, nebo nám ho vybere i vedoucí, když vidí, že má učitelka někde mezery.“

„Hru na flétnu používám u starších dětí, protože když hraju, tak nemůžu zpívat.“

4) Provozujete aktivní hudební činnosti (např. zpěv, hru na hudební nástroje)?

Ano – rituály

„Zpíváme každou volnou chvíli, i když čekáme na oběd.“

5) Ovlivňuje Vás nějakým způsobem Vaše dosažené hudební vzdělání?

„Ano...sama transponovat bych se asi nenaučila.“